

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอ ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ในทัศนะของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภออุพหภูมิ ซึ่งมีรายละเอียดเนื้อหาสาระดังนี้ การนิเทศการศึกษา บทบาทหน้าที่ของศึกษานิเทศก์อำเภอ การปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอ ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การนิเทศการศึกษา

1. ความหมายของการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการปฏิบัติงานร่วมกันของผู้นิเทศและรับการนิเทศเพื่อปรับปรุง และเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศ ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา (สมเดช สีแสง 2539 : 129) ส่วนนิพนธ์ ไทยพานิช (2535 : 17) ได้สรุปว่าการนิเทศการศึกษา หมายถึง ความพยายามของบุคลากรทางการศึกษาที่จัดทำกิจกรรม และการให้บริการกับผู้บริหารและครูในทางตรง และทางอ้อมที่จะปรับปรุงการเรียนการสอนของครูเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของนักเรียน นิพนธ์ ไทยกลาง (2541 : 9) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน และกระตุ้นความเจริญก้าวหน้าของครู และมุ่งหวังจะช่วยเหลือครู เพื่อให้ครูได้ช่วยเหลือตนเองได้ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร (2541 : 7) ได้กล่าวไว้ว่า ในสภาพปัจจุบันสังคมมีการเปลี่ยนแปลงและก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ซึ่งส่งผลกระทบต่อดำรงชีวิตของประชาชนเป็นอย่างมาก การศึกษาซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคนจึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย ศึกษานิเทศก์ผู้มีหน้าที่โดยตรงในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา จึงต้องร่วมมือกับครูในการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วย

สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง การปฏิบัติงานร่วมกันของบุคลากรทาง การศึกษา เพื่อปรับปรุงพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง และความต้องการของสังคม ทั้งยังช่วยให้ครูได้พัฒนาตนเองสู่ความก้าวหน้า สามารถช่วยเหลือตนเองได้

2. ความจำเป็นในการนิเทศการศึกษา

ในการนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อการศึกษาเป็นอย่างมาก ดังที่สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร (2541 : 7) ได้กล่าวถึงความจำเป็นที่ต้องมีการนิเทศการศึกษาว่าเนื่องจากเหตุผลต่อไปนี้

1. สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปทุกขณะ การศึกษาจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมไปด้วย ศักขานิเทศจึงเป็นตัวแทนการเปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

2. ความรู้ในสาขาต่างๆเพิ่มขึ้นโดยไม่หยุดยั้ง แม้แนวคิดในเรื่องการเรียนการสอนก็เกิดขึ้นใหม่ตลอดเวลา จำเป็นที่ครูจะต้องติดตามศึกษาให้มีความรู้ทันสมัยอยู่เสมอ แต่เนื่องจากภาระในการสอนมีอยู่มาก ศักขานิเทศจึงเป็นฝ่ายต้องรับผิดชอบ และช่วยเหลือในด้านนี้

3. การแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อให้การเรียนการสอนพัฒนาขึ้นจำเป็นที่จะต้อง มี ผู้เชี่ยวชาญโดยเฉพาะ ศักขานิเทศเป็นผู้ได้รับเลือกเพื่อการนี้

4. การศึกษาของประเทศไม่อาจรักษามาตรฐานไว้ได้ ถ้าขาดบุคคลที่ทำหน้าที่ควบคุมดูแลระบบการเรียนการสอน

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร (2541 : 8) ได้กล่าวถึงความจำเป็นของการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

1. กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคม เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปการศึกษาจึงต้องเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้อง เช่น การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร พุทธศักราช 2521 ศักขานิเทศก็ต้องเป็นตัวแทนในการเปลี่ยนแปลงให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่โรงเรียน โดยทำงานร่วมกับครู คณะครู หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

2. การแบ่งงาน หน้าที่ของส่วนราชการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ต้องมี องค์ประกอบของงานสองฝ่าย คือ ฝ่ายบริหารและธุรการกับฝ่ายวิชาการ ศักขานิเทศก็อยู่ฝ่ายวิชาการ มีหน้าที่นิเทศให้บุคคลปฏิบัติหน้าที่ให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

3. ความชำนาญ ในการแก้ไขอุปสรรคต่าง ๆ ที่ทำให้การเรียนการสอนดีขึ้น จะต้องมีความชำนาญในการคัดเลือกจากผู้ที่มีความสามารถ ความประพฤติและประสบการณ์มาทำกรณิเทศ

4. มาตรฐานการศึกษา ปกติโรงเรียนจะแบ่งงานออกเป็นฝ่ายบริหาร และธุรการ ฝ่ายบริการและฝ่ายวิชาการ ในฝ่ายวิชาการจะมีหัวหน้าสายวิชาการ หรือผู้ช่วยทำหน้าที่นี้เทศในโรงเรียนอยู่แล้ว แต่มีข้อจำกัดตรงที่ใช้ครูเป็นผู้กระทำ ทักษะหรือความชำนาญจึงแคบ และไม่อาจรักษามาตรฐานการศึกษาไว้ได้

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร (2541 : 8) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

1. สร้างสายสัมพันธ์ คือ ปรับปรุง ความร่วมมือในการทำงาน ส่งเสริมการทำงาน วางแผน ร่วมกันแก้ปัญหา ร่วมพัฒนาและประเมินผล

2. สร้างขวัญและกำลังใจ คือ บุคลากรมีความพึงพอใจ ความมั่นใจ ความภูมิใจในการทำงาน และการทำงานโดยเต็มความสามารถ

3. ผลงานที่มีคุณภาพ คือ งานเสร็จตามเวลา ได้ผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
จึงสามารถสรุปได้ว่า การที่ต้องมีการนิเทศการศึกษา ก็เนื่องจากโรงเรียนยังไม่พร้อมด้านบุคลากรและบุคลากร คือ ครูต้องการทราบแนวคิด เทคนิคใหม่ ๆ ทางกรเรียนการสอน เพื่อปรับปรุงให้การเรียนการสอนมีคุณภาพยิ่งขึ้น

3. วัตถุประสงค์ของการนิเทศการศึกษา

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร (2541 : 9 - 11 .) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการนิเทศการศึกษา ดังนี้

1. เพื่อให้ศึกษานิเทศก์ได้ปฏิบัติงานร่วมกับครูอย่างสม่ำเสมอ
2. ให้ศึกษานิเทศก์สามารถไปปฏิบัติงานกับโรงเรียน ในขณะที่โรงเรียนมีความต้องการได้
3. ให้ศึกษานิเทศก์มีเวลาที่จะอยู่กับโรงเรียนได้นานพอที่จะเข้าใจปัญหาของครู แต่ปัจจุบันนี้โรงเรียนมีจำนวนมากมายเกินกว่าที่ศึกษานิเทศก์จะไปประเมินได้ทั่วถึง
4. ช่วยให้ครูได้เห็นจุดมุ่งหมายของการศึกษาเด่นชัดขึ้น ตลอดจนถึงวิถีทางปฏิบัติของโรงเรียนเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายนั้น

5. ช่วยให้ครูเข้าใจปัญหาและความต้องการของเด็ก ทั้งสามารถหาหรือการช่วยให้เด็กสามารถแก้ปัญหาเหล่านั้นได้

6. ช่วยสร้างความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่ครูเพื่อช่วยให้ครูสามารถปรับปรุงด้านอาชีพ ความร่วมมือกันในการปฏิบัติงาน และความร่วมมือกับชุมชน

7. ช่วยให้ครูมีขวัญดี ร่วมมือทำงาน กับกลุ่มอย่างมีความสุขเพื่อบรรลุผลร่วมกัน

8. ช่วยค้นหาและพัฒนาความสามารถของครู

9. ช่วยพัฒนาความสามารถด้านการสอนให้แก่ครู

10. ช่วยเหลือในการปฐมนิเทศครูใหม่

11. ช่วยให้ครูสามารถประเมินผลตนเอง และผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน

12. ช่วยให้ครูสามารถวิเคราะห์ปัญหาการเรียนการสอน และหาทางช่วยเหลือ

นักเรียน

13. ช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

14. ช่วยให้ชุมชนได้เข้าใจปัญหาของโรงเรียนเพื่อจะได้ร่วมมือแก้ปัญหา

15. ช่วยป้องกันไม่ให้ชุมชนเข้าใจผิด และใช้ครูโดยไม่มีเหตุผลสมควร

จากจุดมุ่งหมายของการนิเทศดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่าการนิเทศการศึกษา เป็นการทำงานที่ช่วยให้ครูมีความรู้ความเข้าใจ และความสามารถในการเรียนการสอนตามหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล และช่วยประชาสัมพันธ์ให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตามความมุ่งหมายของการศึกษา

4. หลักการนิเทศการศึกษา

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร (2541 :12) ได้ระบุว่าการนิเทศการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ต้องอาศัยหลักการต่าง ๆ ดังนี้

1. หลักการผู้นำ (leadership) คือการใช้อิทธิพลของบุคคลที่จะทำให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มเป็นไปตามเป้าหมาย

2. หลักการร่วมมือ (cooperation) คือการกระทำร่วมกัน และรวมพลังทั้งหมดเพื่อแก้ปัญหาด้วยกัน โดยยอมรับและยกย่องผลของความร่วมมือในการปรับปรุงการเรียนการสอนจากหลายฝ่าย และทำหน้าที่รับผิดชอบจัดแจ้งในองค์กร การประเมินผล ตลอดจนการประสานงาน

3. หลักการเห็นใจ (considerateness) คือการนิเทศการศึกษาจะต้องคำนึงถึงตัวบุคคลที่ร่วมงานด้วยความเห็นใจ จะทำให้ตระหนักในคุณค่าของมนุษย์สัมพันธ์

4. หลักการสร้างสรรค์ (creativity) คือ การนิเทศการศึกษาจะต้องทำให้ครูเกิดพลังที่จะคิดริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ แปลก ๆ หรือทำงานด้วยตนเอง

5. หลักการบูรณาการ (integration) เป็นกระบวนการซึ่งรวบรวมสิ่งที่กระจัดกระจายให้สมบูรณ์มองเห็นได้

6. หลักการมุ่งชุมชน (community) เป็นการแสวงหาปัจจัยที่สำคัญในชุมชน และการปรับปรุงปัจจัยเหล่านั้น เพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ในชุมชนให้ดีขึ้น

7. หลักการวางแผน (planning) หมายถึง กระบวนการวิเคราะห์ซึ่งเกี่ยวกับการแสวงผลในอนาคต การกำหนดจุดประสงค์ที่ต้องการไว้ล่วงหน้า การพัฒนาทางเลือกเพื่อปฏิบัติงานให้บรรลุจุดประสงค์ และเลือกปฏิบัติทางปฏิบัติให้เหมาะสมที่สุด

8. หลักการยืดหยุ่น (flexibility) หมายถึง ความสามารถที่จะถูกเปลี่ยนแปลงได้ และพร้อมอยู่เสมอที่จะสนองความต้องการสภาพที่เปลี่ยนแปลงไป

9. หลักวัตถุวิสัย (objectivity) หมายถึง คุณภาพที่เป็นผลมาจากหลักฐานตามสภาพความเป็นจริงมากกว่าความเห็นส่วนบุคคล

10. หลักประเมิน (evaluation) หมายถึง การหาความจริงโดยการวัดที่แน่นอน และหลายอย่าง

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร (2541 : 13) ได้ให้หลักการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

1. การนิเทศควรฝึกความถูกต้องตามหลักวิชาการ (theoretically sound) คือ เป็นไปตามค่านิยม ความเป็นจริงตามหลักเกณฑ์ ควรมีวิวัฒนาการทั้งด้านความร่วมมือและกลวิธี โดยมีจุดมุ่งหมายและนโยบายที่แน่นอน

2. การนิเทศควรจะเป็นวิทยาศาสตร์ (scientific) คือเป็นไปอย่างมีลำดับ เป็นระเบียบในกระบวนการทำงาน มีการรวบรวมและสรุปผลจากข้อมูลอย่างถูกต้องเชื่อถือได้

3. การนิเทศควรเป็นประชาธิปไตย (democratic) คือเคารพในตัวบุคคล คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เปิดโอกาสให้มีความร่วมมือใช้อำนาจน้อยที่สุด

4. การนิเทศควรเป็นการสร้างสรรค์ (creative) คือ แสวงหาความสามารถพิเศษของแต่ละบุคคล ส่งเสริมให้แสดงออก และพัฒนาปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการทำงานให้มากที่สุด

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร (2541 : 13) กล่าวว่า หลักสำคัญของ การนิเทศการศึกษามี 3 ประการคือ

1. มีความเคารพในความคิดซึ่งกันและกัน
2. กำหนดหน้าที่ที่ต้องการของแต่ละบุคคลไว้อย่างแน่นอน ชัดเจน
3. ดำเนินถึงความต้องการของแต่ละบุคคลในการแบ่งงานหรือมอบหมายหน้าที่ผู้อื่น

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร (2541 : 14) กล่าวว่า การนิเทศการ ศึกษาควรมีหลักการ ดังต่อไปนี้

1. การนิเทศการศึกษาเป็นโครงการทางการศึกษา ที่ต้องการอาศัยความร่วมมือกัน
ทุกฝ่าย
2. ครูต้องบริการด้านการนิเทศการศึกษา ครูใหญ่ควรเป็นผู้รับผิดชอบในการบริการ
ด้านนี้
3. การนิเทศการศึกษาควรปรับให้สอดคล้องกับความต้องการของบุคลากรในโรงเรียน
4. การนิเทศการศึกษาช่วยชี้ให้เห็นถึงความต้องการของบุคลากรในโรงเรียน
5. การนิเทศการศึกษาช่วยให้จุดมุ่งหมายเด่นชัดยิ่งขึ้น
6. การนิเทศการศึกษาช่วยสร้างสรรค์ เจตคติ และความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคลากร
ในโรงเรียนกับชุมชน
7. การนิเทศการศึกษาช่วยในการจัด และบริหารกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียน
8. การนิเทศการศึกษาขึ้นอยู่กับครู และผู้บริหารทั้งในและนอกโรงเรียน
9. การนิเทศการศึกษาควรมีงบประมาณประจำปีสนับสนุน
10. โครงการนิเทศการศึกษาควรได้รับความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย
11. โครงการนิเทศการศึกษาควรได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายบริหาร
12. การนิเทศการศึกษาควรเผยแพร่ผลการวิจัยทางการศึกษาใหม่ ๆ และสนับสนุนให้มี
การปฏิบัติ
13. ควรมีการประเมินผลโครงการนิเทศโดยผู้ร่วมงาน และผู้ที่เกี่ยวข้องภายนอก
โครงการ

หลักการนิเทศการศึกษา จากแนวความคิดของนักศึกษาดังกล่าว พอสรุปได้ว่าการนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนของครูให้ดีขึ้น โดยตั้งอยู่บนหลักการที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ มีนโยบายจุดมุ่งหมายที่แน่นอน โดยคำนึงถึงปรัชญาการศึกษาของชาติ โดยมีการวางแผนงานอย่างเป็นระเบียบ มีการพิจารณาดำเนินงาน และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ตั้งอยู่บนพื้นฐานของประชาธิปไตย ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ใช้หลักมนุษยสัมพันธ์ในการปฏิบัติงานกับหมู่คณะ ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือในการทำงานมากขึ้น

บทบาทหน้าที่ของศึกษานิเทศก์อำเภอ

ศึกษานิเทศก์เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุน ช่วยเหลือ และปรับปรุงสภาพการเรียนการสอนให้ดีขึ้น เป็นบุคคลที่ต้องทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยมุ่งหวังที่ผลผลิตทางการศึกษา คือนักเรียนมีคุณภาพ บทบาทของศึกษานิเทศก์อำเภอซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกับครูและโรงเรียนมากที่สุด จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจยิ่ง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2536:48) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ในอนาคตไว้ว่า ศึกษานิเทศก์ต้องเป็นนักวิจัย พัฒนา เผยแพร่นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา การส่งเสริมให้มีการนิเทศภายในการตรวจสอบคุณภาพทางวิชาการ การกำกับ ดูแล ติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานด้านวิชาการของบุคลากรในโรงเรียน ตลอดจนการมีบทบาทในการสร้างขวัญและกำลังใจแก่ครูในการพัฒนาการเรียนการสอน ในขณะที่ สจัด อุทรานันท์ (2530: 63 - 64) ได้กล่าวว่า บทบาทหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ที่สำคัญคือ ร่วมวางแผนงานในการปฏิบัติงาน เป็นวิทยากรให้ความรู้ในสิ่งที่ปฏิบัติ และแสวงหาวิทยากรจากแหล่งอื่นมาช่วยให้ความรู้แก่ครู ดำเนินการนิเทศการปฏิบัติงานโดยมีส่วนร่วมแนะนำช่วยเหลือ ปรึกษา ที่แนะนำให้ผู้รับการนิเทศได้พัฒนาตนเอง สร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน และดำเนินการประเมินผลการจัดนิเทศการศึกษา เพื่อปรับปรุง แก้ไข และหาทางยกระดับคุณภาพของผลการปฏิบัติงานให้สูงขึ้น ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของวไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2538: 11) สรุปบทบาทของศึกษานิเทศก์ไว้ว่า ผู้นิเทศมีบทบาทเป็นผู้นำทางวิชาการ ที่คอยให้การสนับสนุนช่วยเหลือ กระตุ้น ส่งเสริม และมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเรียนการสอน บทบาทในฐานะที่ปรึกษาเป็นผู้วัดและประเมินผลการศึกษาและเป็นผู้มีบทบาทเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ

กวิน (Gwynn 1961 : 27 -23) ได้กำหนดหน้าที่หลักของศึกษานิเทศก์ไว้ สิบประการ

คือ

1. ช่วยเหลือครูและครูใหญ่ให้เข้าใจเรื่องเด็กดีขึ้น
2. ให้ความช่วยเหลือครูในด้านการพัฒนา และปรับปรุงตนเอง
3. ส่งเสริมให้ครูสนใจทำและใช้อุปกรณ์การสอน
4. ช่วยให้ครูปรับปรุงการสอนให้ดีขึ้น
5. ส่งเสริมและให้โอกาสครูที่เชี่ยวชาญตามสาขาวิชาที่มีอยู่ในโรงเรียน ได้ช่วยเหลือเพื่อนครูตามความสามารถ
6. ส่งเสริมช่วยครูรู้จักประเมินผลโครงการปฏิบัติงานและความก้าวหน้าของตนเอง
7. ให้ความช่วยเหลือครูในด้านการประเมินผลการพัฒนาการของเด็กได้อย่างถูกต้อง
8. ช่วยให้ผู้ประสบผลสำเร็จ รู้สึกมั่นคงในการปฏิบัติงานและการดำรงชีวิตในสังคม
9. ส่งเสริมให้มีการปรับปรุงหลักสูตร และนำผลเสนอแนะให้ครูเข้าใจนำไปใช้ในการ

สอนจริง

10. ช่วยให้ผู้บริหาร ครู นักเรียน และประชาชน ได้ทราบเกี่ยวกับผลงานและความก้าวหน้าของโรงเรียน

ลูซิโอ และแมกนัล (Lucio and McNeil 1962 : 23 -25) มีความเห็นว่าศึกษานิเทศก์มีหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. วางแผนร่วมกับครูเป็นรายบุคคลและเป็นหมู่คณะ ในการกำหนดนโยบาย และจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษา
2. บริหาร โดยการวินิจฉัยสั่งการ ประสานงาน และกำหนดแนวทางที่จำเป็น
3. นิเทศการศึกษา โดยการให้คำปรึกษาหารือเป็นรายบุคคล และเป็นหมู่คณะ เพื่อปรับปรุงคุณภาพการสอน
4. พัฒนาหลักสูตร โดยมีส่วนร่วมโดยตรงในการกำหนดจุดมุ่งหมาย เลือกเนื้อหาวิชา สร้างคู่มือครู และการคัดเลือกอุปกรณ์การสอน
5. สาธิตการสอน โดยเป็นผู้จัดให้มีการสาธิตการสอนด้วยตนเอง ในเรื่องเกี่ยวกับวิธีสอนและการใช้อุปกรณ์การสอน รวมทั้งการช่วยเหลือด้านอื่น ๆ แก่ครูผู้สอนในชั้นเรียน
6. วิจัยอย่างมีระเบียบแบบแผน เช่น การสำรวจ การทดลองและค้นคว้าแนวคิดต่าง ๆ ที่ดี เพื่อเผยแพร่ให้ครูนำไปใช้ในชั้นเรียน

ไวส์ และ โลเวลล์ (Wiles and Lovell 1975 : 169) ได้กำหนดขอบข่ายงานของศึกษานิเทศก์ไว้สิบประการ คือ

1. การให้ความช่วยเหลือทางด้านเทคโนโลยีและจิตวิทยา
2. การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร
3. การพัฒนาวิชาชีพของผู้ร่วมงาน
4. การเลือก จัดหา และแจกจ่ายอุปกรณ์การสอนแก่ครู
5. การพัฒนาและประเมินผลจุดมุ่งหมายทางการศึกษา
6. การประเมินผลการเรียนการสอน
7. การประสานงานโครงการศึกษา
8. การวิจัย
9. การเผยแพร่ผลงานวิจัย
10. การพัฒนา สนับสนุน เผยแพร่ และนำโครงการใหม่ ๆ ไปใช้

แฮร์ริส (Harris 1975 : 13 - 14) ได้แบ่งการนิเทศการศึกษาออกเป็นสิบประการ

ดังนี้

1. งานพัฒนาหลักสูตร เป็นการพิจารณาปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ทั่วไป ซึ่งมีองค์ประกอบเช่น คำโครงหลักสูตร การนำไปใช้กับบุคคลระดับไหน โดยคำนึงถึงวุฒิภาวะ
2. งานจัดระบบการสอน เป็นการจัดระบบการสอนให้เหมาะสมกับการนำหลักสูตรไปใช้ เช่นการแบ่งกลุ่มนักเรียน การจัดตารางสอน
3. การคัดเลือกบุคลากร โดยการเลือกสรรมาให้เหมาะสมกับงาน มีการสรรหา การสอบคัดเลือก และการเก็บรักษาทะเบียนเกี่ยวกับตัวบุคคล
4. งานจัดสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นการออกแบบ และจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับผู้สอน รวมถึงการจัดวางแผนอาคารเรียนที่ถูกต้อง มีการแนะนำให้สามารถหยิบฉวยสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านั้นมาใช้ได้ง่าย
5. งานจัดหาวัสดุอุปกรณ์การสอน ตรวจและคัดเลือกอุปกรณ์การสอนที่จะนำมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลต่อการสอน
6. งานจัดอบรมครูประจำการ เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้แก่ครูประจำการ อันจะส่งผลให้ครูมีความก้าวหน้า และมีประสิทธิภาพทางด้านวิชาการมากขึ้น

7. งานจัดการประชุมนิเทศครูใหญ่ เพื่อให้ได้ทราบข้อมูลต่างๆให้รู้ และเข้าใจในสิ่งที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน เป็นการลดอุปสรรคในการปฏิบัติงาน อันจะทำให้งานประสบผลสำเร็จมากขึ้น

8. งานจัดบริการพิเศษที่เกี่ยวข้องกับการสอน รวมทั้งบริการต่างๆ ที่ช่วยในการสอน ทั้งนี้เพื่ออำนวยความสะดวกในการเรียนการสอนให้มากที่สุด

9. งานส่งเสริมความสัมพันธ์กับชุมชน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน ประกอบกับการแจ้งข่าวคราวความเคลื่อนไหวทางการศึกษาให้ชุมชนทราบ แสวงหาความช่วยเหลือจากชุมชน ตลอดจนการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

10. งานประเมินผล ต้องให้มีการประเมินผลในโรงเรียน เป็นการประเมินผลในทุก ๆ ด้านที่เกี่ยวข้องหรือมีผลต่อการสอน

หากจะนำแนวคิดของ แฮร์ริส, ไวส์ และโลเวลล์ กวิน ลูซิโอ และ แมกนีล มาประมวลและวิเคราะห์ให้ดีแล้ว จะเห็นว่าแนวของแฮร์ริส จะให้แนวที่ครอบคลุมการปฏิบัติงานได้กว้างขวางกว่าบุคคลอื่นๆ ซึ่งพอจะสรุปเป็นแนวได้ 4 ประการ คือ

1. พัฒนาหลักสูตร
2. พัฒนาคณาจารย์
3. จัดหา สนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์
4. การประเมินผล มาตรฐานการศึกษาและวิจัย

ส่วนในทัศนะของนักการศึกษาของไทย ได้กล่าวไว้หลายท่านด้วยกัน ซึ่งจะนำมาประกอบการอธิบายพอเป็นสังเขป ดังนี้

สุภาพร ราชกรกิจ (2526 : 76 - 77) ได้ให้ความคิดเห็นว่า คีษานิเทศก์มีหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. วางแผนงานร่วมกับครู ทั้งที่เป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม เพื่อเอานโยบายทางการศึกษามาดำเนินงานโครงการให้บรรลุผล โดยทำหน้าที่ให้คำปรึกษาและช่วยจัดปัญหาของครูแต่ละคน
2. ร่วมมือด้านบริหาร ช่วยในการตัดสินใจดำเนินการ และแนวการสอนทางการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษา
3. จัดให้มีการประชุมปรึกษาเกี่ยวกับการเรียนการสอน ส่งเสริมให้ครูแสวงหาวิธีการใหม่ๆ และนำมาปรับปรุงวิธีสอน
4. จัดพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียน โดยช่วยคณะครูตั้งวัตถุประสงค์ของการสอนทุกวิชา เลือกประสบการณ์ที่มีคุณค่าให้เด็ก เลือกวิธีสอนและอุปกรณ์การสอนให้เหมาะสม

5. จัดการเกี่ยวกับสถิติวิธีการสอน และการใช้อุปกรณ์การสอน การใช้หนังสือแบบเรียน รวมถึงเอกสารทางวิชาการ

6. ช่วยประสานงานทุกฝ่าย และจัดหาความสะดวกต่างๆ เกี่ยวกับการเรียนการสอน

7. มีส่วนร่วมในการวัดผลและประเมินผลการศึกษา รวมทั้งวิจัยโครงการต่าง ๆ เพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้น

ประกาศ แสงเพชร (2520 : 24) กล่าวว่า คีษานินเทศก์เป็นผู้มีหน้าที่ในการปรับปรุงงานในด้านการเรียนการสอน ซึ่งจะสามารถแยกเป็นงานที่สำคัญดังนี้

1. ตรวจเยี่ยมดูแลสภาพการดำเนินงานทางด้านวิชาการ แนะนำ หรือให้คำปรึกษาที่จะให้สถานศึกษาดำเนินการที่ถูกต้องตามหลักสูตร และหลักวิชาการ ตลอดจนรายงานสภาพของการศึกษาให้ผู้รับผิดชอบทราบ

2. ดำเนินการในเรื่องเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร อันจะทำให้ครูสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และถูกต้องตามเป้าหมายของหลักสูตร ซึ่งอาจจะทำได้โดยการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง ประชุม อบรม สัมมนา ทำเอกสาร ทำคู่มือครู จัดหาวัสดุ นวัตกรรมต่างๆ ประเมินผล การศึกษา และอื่นๆ

3. ร่วมมือในการทำหลักสูตร เพื่อจะให้กระทรวงมีหลักสูตรที่ถูกต้อง

4. ช่วยเหลือผู้บริหารในด้านต่างๆ

ยง วัชรวัลคุ (2524 : 32 -35) พูดถึงหน้าที่ที่คีษานินเทศก์ได้ดังนี้

1. นิเทศการสอนและบริหารงานวิชาการ หรือเป็นที่ปรึกษาทางวิชาการให้สถานศึกษาที่อยู่ในความรับผิดชอบ

2. ตรวจสอบและควบคุมสถานศึกษาในฐานะพนักงานเจ้าหน้าที่ตามที่กฎหมายระบุไว้

3. ศึกษา ทดลอง วิจัยเรื่องเกี่ยวกับการสอน งานด้านวิชาการ ตลอดจนงานบริหารการศึกษา

4. พิจารณา และพัฒนาหลักสูตร แบบเรียน หนังสือประกอบการเรียน วิธีสอนหรือแนวทางการสอนให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน

5. จัดทำคู่มือครู เอกสารทางวิชาการ อุปกรณ์การสอน

6. ปรับปรุงส่งเสริมคุณภาพการเรียนการสอน และการบริหารการศึกษาโดยใช้นวัตกรรมทางการศึกษาต่างๆ

7. จัดอบรม ประชุม สัมมนาครูและผู้บริหารการศึกษา เพื่อส่งเสริมงานด้านวิชาการ

8. ประเมินผลงานด้านวิชาการ

9. เสนอแนะและให้คำปรึกษาทางวิชาการแก่ฝ่ายบริหาร

10. งานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

ตามที่นักการศึกษาหลาย ๆ ท่านได้ให้ความเห็นและเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับบทบาทของศึกษานิเทศก์ สรุปได้ว่า ศึกษานิเทศก์เป็นบุคคลที่ต้องทำงานร่วมกับผู้อื่น เพื่อเพิ่มพูนและปรับปรุงสภาพการเรียนการสอน ศึกษานิเทศก์ต้องเป็นบุคคลที่รอบรู้ ผ่านการคัดเลือกและการฝึกอบรมเป็นอย่างดี มีประสบการณ์เชี่ยวชาญทางด้านวิชาการ มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นด้วยวิถีทางประชาธิปไตย โดยเฉพาะการทำงานร่วมกับครูผู้สอนและ ผู้บริหารโรงเรียน เพื่อช่วยเหลืองานวิชาการของโรงเรียนให้ประสบผลสำเร็จ ฉะนั้นศึกษานิเทศก์ต้องแสดงบทบาทของตนให้สอดคล้องกับความต้องการของครู และผู้บริหารโรงเรียนร่วมกัน ปฏิบัติภารกิจให้บรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาบทบาทหน้าที่ของศึกษานิเทศก์อำเภอ ตามความคิดเห็นของครูผู้สอน โดยศึกษาตามกรอบของระเบียบว่าด้วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2533 (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2533 : 3) กำหนดให้ศึกษานิเทศก์มีบทบาทหน้าที่ที่รับผิดชอบแปดประการ ดังนี้

1. ศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ วิจัยในเรื่องเกี่ยวกับการเรียนการสอน และการนิเทศการศึกษา
2. เผยแพร่ความรู้ด้านเทคโนโลยี นวัตกรรม และผลการวิเคราะห์วิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของบุคคลในสังกัด
3. นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา
4. ประสานงานทางด้านวิชาการแก่หน่วยงานทางการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
5. ดำเนินการส่งเสริมการนิเทศภายในโรงเรียนเพื่อให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
6. ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานทางการศึกษา ตามแผนงาน และโครงการที่กระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ มอบหมายและขอความร่วมมือ
7. พัฒนาการนิเทศและให้บริการทางการศึกษา
8. งานวิชาการอื่น ๆ ที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย

ตามบทบาทหน้าที่ข้างต้น เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ทุกระดับต้องยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติเหมือนกัน เพราะตำแหน่งศึกษานิเทศก์ตามมาตรฐานกำหนดตำแหน่งข้าราชการครู สายนงานศึกษานิเทศก์

กำหนดให้ศึกษานิเทศก์มีเพียงตำแหน่งเดียว ที่เรียกว่า ศักขานินเทศก์สำนักงานคณะกรรมการ
การประถมศึกษาแห่งชาติ ศักขานินเทศก์สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัด และ
ศึกษานินเทศก์อำเภอ นั้น เพื่อเป็นการแบ่งความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานแต่ละระดับเท่านั้น
(นิพนธ์ ไทยกลาง 2541 : 17)

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะการปฏิบัติงานของศึกษานินเทศก์อำเภอ
ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 เท่านั้น

การปฏิบัติงานของศึกษานินเทศก์อำเภอ ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542

การปฏิบัติงานของศึกษานินเทศก์อำเภอ ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
พ.ศ.2542 มี 5 ด้าน ดังนี้

1. การส่งเสริม สนับสนุนประสานงาน ด้านแนวการจัดการศึกษา

การปฏิบัติงานของศึกษานินเทศก์อำเภอ ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
พ.ศ.2542 ในการส่งเสริม สนับสนุนประสานงาน ด้านแนวการจัดการศึกษา มีดังนี้

1.1 การส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน การจัดการศึกษา ต้องเน้นผู้เรียนเป็น
สำคัญ โดยยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ กระบวนการจัด
การจัดการศึกษาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
หมายถึง การกำหนด จุดหมาย สาระ กิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และการวัดประเมินผล ที่
มุ่งพัฒนา “คน” และชีวิต ให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ เต็มตามความสามารถสอดคล้องกับ
ความถนัด ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน กิจกรรมการเรียนรู้ ดำเนินถึงความแตกต่าง
ระหว่างบุคคลช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้สัมผัสและสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เป็นเพื่อนมนุษย์
ธรรมชาติ และเทคโนโลยีผู้เรียนได้ค้นคว้า ทดลองฝึกปฏิบัติ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ค้นพบสาระสำคัญ
ของบทเรียน ได้ฝึกคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์ จินตนาการและแสดงออกได้ชัดเจนมีเหตุผล ครูมี
บทบาทปลูกฝังและเสริมแรงศิษย์ในทุกกิจกรรม ให้ค้นพบคำตอบและแก้ปัญหาด้วยตนเอง รวม
ทั้งการร่วมทำงานเป็นกลุ่มจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรม ความมีวินัย รับผิดชอบในการทำงาน
ผู้เรียนมีโอกาสฝึกการประเมินและปรับปรุงตนเอง โดยยอมรับผู้อื่น สร้างจิตสำนึกในความเป็น
พลเมือง และพลโลก การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา เกิดขึ้นได้ในหลายระดับ ทั้งในตัวผู้เรียน
ในห้องเรียน และนอกเหนือไปจากห้องเรียน ที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ดังนี้

1.1.1 ระดับผู้เรียน เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดมุ่งหมาย กิจกรรมและวิธีการเรียนรู้ ได้คิดเอง ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งร่วมประเมินผล การพัฒนาการเรียนรู้ตามศักยภาพ ความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของแต่ละคน

1.1.2 ระดับห้องเรียน เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนและครูมีบทบาท ดังนี้

1.1.2.1 ผู้เรียนได้คิดเอง ทำเอง ปฏิบัติเอง และสร้างความรู้ด้วยตนเอง ในเรื่องที่สุดคล้องกับการดำรงชีวิต จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย

1.1.2.2 ผู้เรียน มีส่วนร่วมในการกำหนดจุดมุ่งหมาย กิจกรรม และวิธีการเรียนรู้ สามารถเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข

1.1.2.3 ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนาการเรียนรู้

1.1.2.4 ครูเป็นผู้วางแผนขั้นต้นทั้งเนื้อหา และวิธีการแก่ผู้เรียน จัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และช่วยชี้แนะแนวทางการแสวงหาความรู้ที่ถูกต้องให้แก่ผู้เรียน เป็นรายบุคคล

1.1.2.5 ครูเป็นผู้มีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ในระดับห้องเรียน นอกจากครูและผู้เรียนแล้ว ผู้ที่มีบทบาทสนับสนุนอย่างสำคัญ คือผู้บริหาร โรงเรียน บุคลากรสนับสนุนการสอน ตลอดจนการจัดสื่อการเรียนการสอน การสร้างบรรยากาศ และสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัวผู้เรียน

1.1.3 ระดับนอกเหนือห้องเรียนเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงศักยภาพและความต้องการของผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เรียนรู้ที่หลากหลาย ที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตในครอบครัว ชุมชน และท้องถิ่นรวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนทุกขั้นตอนระดับ นอกเหนือห้องเรียนนี้ นอกจากผู้มีส่วนร่วมใน 2 ระดับ ที่กล่าวแล้ว ยังรวมถึงฝ่ายนโยบาย ผู้บริหาร พ่อแม่ผู้ปกครอง ชุมชน และฝ่ายสนับสนุนอื่นๆ

กล่าวโดยสรุป การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีลักษณะดังนี้

1. มุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน
2. ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ
3. ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย
4. ผู้เรียนสามารถนำวิธีการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้
5. ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนเพื่อพัฒนาผู้เรียน

ปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้

1. กระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดี ถ้าผู้เรียนมีโอกาสคิด ทำ สร้างสรรค์ โดยที่ครูช่วยจัดบรรยากาศการเรียนรู้ จัดสื่อ และสรุปสาระการเรียนรู้ร่วมกัน
2. คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ในด้านความสามารถทางสติปัญญา อารมณ์ สังคม ความพร้อมของร่างกาย และจิตใจ และสร้างโอกาสให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ด้วยวิธีการที่หลากหลายและต่อเนื่อง
3. สาระการเรียนรู้มีความสอดคล้องเหมาะสมกับวัย ความถนัด ความสนใจของผู้เรียนและความคาดหวังของสังคม ทั้งนี้ผลการเรียนรู้จากสาระและกระบวนการ จะต้องให้ผู้เรียนมีความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดี และมีความสุขในการเรียน
4. แหล่งการเรียนรู้มีหลากหลายและเพียงพอที่จะให้ผู้เรียนได้ใช้เป็นแหล่ง ค้นคว้าหาความรู้ตามความถนัด ความสนใจ
5. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับครู และระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน มีลักษณะ เป็นกัลยาณมิตรที่ช่วยเหลือเกื้อกูล ห่วงใย มีกิจกรรมร่วมกันในกระบวนการเรียนรู้ คือแลกเปลี่ยน ความรู้ ถักทอความคิด พิจารณาปัญหาาร่วมกัน
6. ศิษย์มีความศรัทธาต่อครูผู้สอน สาระที่เรียนรวมทั้งกระบวนการที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ ผู้เรียนใฝ่รู้ มีใจรักที่จะเรียนรู้ ทั้งนี้ครูต้องมีความเชื่อว่าศิษย์ทุกคนสามารถเรียน รู้ได้ และมีวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน
7. สาระและกระบวนการเรียนรู้เชื่อมโยงกับเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมรอบตัว ของผู้เรียนจนผู้เรียนสามารถนำผลจากการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตจริง
8. กระบวนการเรียนรู้ มีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่นๆ เช่น ชุมชน ครอบครัว องค์กรต่างๆ เพื่อสร้างความสัมพันธ์และร่วมมือกันให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และได้รับประโยชน์จาก การเรียนรู้สูงสุด (คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ 2543: 19 – 21)

1.2 ส่งเสริม สนับสนุน ให้มีการบูรณาการความรู้ คุณธรรมและกระบวนการเรียนรู้ การจัดการศึกษาทั้งในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเป็นการ บูรณาการความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ ตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา เนื้อหาความรู้และประสบการณ์ที่ผู้เรียนควรได้รับคือ

1.2.1 ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของ สังคมไทยและระบบการเมือง การปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น ประมุข

1.2.2 ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

1.2.3 ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการรู้จักประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

1.2.4 ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

1.2.5 ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ 2542 : 12-13)

1.3 การส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน การจัดการกระบวนการเรียนรู้ แนวทางในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีดังนี้

1.3.1 จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

1.3.2 ให้มีการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและการแก้ปัญหา

1.3.3 จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้คิดเป็น เป็นการฝึกให้รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

1.3.4 จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

1.3.5 ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ผู้เรียนและผู้สอนเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอน และแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ

1.3.6 การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ 2542 : 13-14)

1.4 การส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน การจัดการเรียนรู้ของรัฐ และสถานศึกษา เพื่อสร้างและพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับปัญหาและบริบทชุมชน สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน มีการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องดังนี้

1.4.1 ส่งเสริมการดำเนินงานของรัฐในการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้ อย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

1.4.2 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ

1.4.3 ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตร ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

1.4.4 หลักสูตรการศึกษาระดับต่างๆต้องมีลักษณะหลากหลายเหมาะสมกับแต่ละระดับ โดยมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุล ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงามและความรับผิดชอบต่อสังคม

1.4.5 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ๆ ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการเปลี่ยนแปลงประสบการณ์ การพัฒนาระหว่างชุมชน (กระทรวงศึกษาธิการ 2542: 14 - 16)

ในการส่งเสริมสนับสนุน เพื่อประสานงาน เพื่อพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ รายงาน และวิเคราะห์เก็บไว้ อย่างมีระบบ ข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ควรมีดังนี้

1. แนวโน้มการพัฒนา ได้แก่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศและท้องถิ่น โอกาสและข้อจำกัดในการพัฒนา

2. สิ่งที่มีผลกระทบต่อโรงเรียน ได้แก่ แผนการศึกษาชาติ ปรัชญา นโยบายการศึกษาและแนวทางการจัดการศึกษาที่เน้นเจอนไขบังคับให้ต้องปฏิบัติ

3. ความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากชุมชน

4. ศักยภาพของโรงเรียนทั้งที่เป็นจุดเด่นและจุดด้อย ได้แก่ ความพร้อมและความไม่พร้อมของโรงเรียน ทั้งด้านทรัพยากร บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์ เพื่อให้สามารถเลือกวิธีการพัฒนาการศึกษาให้ประสบความสำเร็จสูงสุด

การจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ครูจะต้องมีการวางแผนการสอน โดยการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่วิเคราะห์จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น แล้วและศึกษาหลักสูตร จุดหมาย โครงสร้าง และคำอธิบายรายวิชาเพื่อกำหนดเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนที่คำนึงถึงสภาพความพร้อมของโรงเรียนไว้เป็นเองย่อยๆ ให้สะดวกต่อการนำไปใช้ในท้องถิ่น และสามารถจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ การเรียนรู้ของผู้เรียนก็จะต้องมีความหมายต่อการดำรงชีวิต สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้ตามสภาพชุมชน เกิดความสนใจและต้องการเรียนรู้ได้ลงมือปฏิบัติจริง และเป็นการเรียนรู้ที่ทำให้ได้ความรู้ไปใช้ในการปรับเปลี่ยนเพื่อการดำรงชีวิตในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้ดีขึ้น ในขณะที่เดียวกันผู้เรียนก็สามารถนำความรู้และประสบการณ์จากการดำรงชีวิตมาใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้ไม่ต้องเริ่มต้นการเรียนรู้จากศูนย์หรือเรียนรู้สิ่งที่ไม่มีความหมาย สามารถนำทรัพยากรในชุมชนมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการจัดการศึกษา และขณะเดียวกันการศึกษาในชุมชนก็ได้พัฒนาการดำรงชีวิตในชุมชน ทำให้ชุมชนรู้สึกว่าโรงเรียนเป็นของ ชุมชนต้องร่วมเป็นเจ้าของ และร่วมกันพัฒนา

หลักสูตรระดับท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่มีความสอดคล้องกับหลักการของการพัฒนาหลักสูตรได้มากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผลดังกล่าวต่อไปนี้ คือ

1. ตามหลักการของหลักสูตรนั้น หลักสูตรที่สร้างขึ้นจำเป็นจะต้องมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหา และสนองความต้องการของสังคมที่ใช้หลักสูตรนั้นๆ โดยเหตุนี้หากหลักสูตรที่สร้างขึ้นจุดหมายสำหรับใช้ในชุมชนแห่งหนึ่งแห่งใดโดยเฉพาะก็ย่อมจะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้มากที่สุด

2. ในการพัฒนาหลักสูตรได้มีการยอมรับ ความสำคัญของผู้ใช้หลักสูตรเป็นอย่างมาก และได้มีการยอมรับว่าสมควรจะให้ผู้ใช้หลักสูตรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรด้วย ในทางปฏิบัติถ้าหากหลักสูตร ได้พัฒนาขึ้นมาเพื่อใช้ในระดับชุมชนที่กว้างขวางมากนักก็ย่อมจะสามารถเปิดโอกาสให้ผู้ใช้หลักสูตรได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรได้

โดยเหตุผลที่กล่าวมาทั้งสองประการนี้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านหลักสูตรจึงได้ตั้งเป็นทฤษฎีว่าอาณาเขต (arena) ที่เหมาะสมของหลักสูตรนั้นจะอยู่ที่โรงเรียนแต่ละแห่งมักจะมีปัญหาและความต้องการแตกต่างกัน นอกจากนี้ยังสามารถเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรได้โดยสะดวกอีกด้วย

วิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอาจทำได้ดังนี้

1. การปรับหลักสูตรกลางให้เข้ากับหลักสูตรท้องถิ่นเนื่องจากหลักสูตรประถมศึกษาที่ใช้ในประเทศไทยเป็นหลักสูตรที่ร่างขึ้นในส่วนกลางและได้ใช้หลักสูตรเดียวกันทั่วประเทศ ทั้งนี้เพื่อให้ประชากรทั่วประเทศมีมาตรฐานขั้นต่ำทางด้านการศึกษาระดับเดียวกัน การพัฒนาหลักสูตรเพื่อใช้กว้างขวางในระดับประเทศเช่นนี้จะมีเนื้อหาสาระซึ่งอาจจะไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นอยู่มาก ดังนั้นกรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการจึงได้เปิดโอกาสแก่ท้องถิ่นทำการปรับเนื้อหาสาระของหลักสูตรในบางส่วนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นได้ในสภาพการณ์เช่นนี้ครูผู้สอนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จึงมีความเกี่ยวข้องกับการปรับหลักสูตรกลางให้เข้ากับสภาพของท้องถิ่น โดยตรง

2. การสร้างหลักสูตรย่อยในท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรกลาง นอกจากการปรับ หลักสูตรกลางให้เข้ากับท้องถิ่นแล้ว ครูโรงเรียนประถมศึกษาอาจดำเนินการสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรกลางได้อีกด้วย การจัดทำหลักสูตรในระดับท้องถิ่นนี้ได้มีการดำเนินการกันอย่างกว้างขวางในเรื่องหลักสูตรอาชีพ สำหรับระดับประถมศึกษานั้นการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่นในลักษณะการจัดสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ จะดำเนินการในระดับเขตการศึกษา โดยทางศูนย์พัฒนาหลักสูตรจะให้เขตการศึกษาแต่ละแห่งทำการสร้าง หลักสูตรเกี่ยวกับวิชาชีพในท้องถิ่นให้เป็นวิชาเลือกในกลุ่มประสบการณ์พิเศษสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ส่วนการพัฒนาหลักสูตรในระดับโรงเรียนประถมศึกษายังไม่ได้ดำเนินการอย่างเด่นชัด ส่วนใหญ่จะเป็นการจัดทำหลักสูตรเฉพาะกิจเพื่อให้ความรู้แก่ชุมชน

ในส่วนของการตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นนั้น หลักสูตรได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นสามารถดำเนินการจัดการศึกษาให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ โดยการเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนสามารถพัฒนาตนเอง พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของตนเอง ครอบครัวและท้องถิ่นของตนเอง เกิดความรักความผูกพันกับท้องถิ่น

หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533 ได้กำหนดแนวดำเนินการซึ่งถือว่าเป็นเสมือนมาตรการที่ผู้เกี่ยวข้องกับการนำเอาหลักสูตรทั้ง 3 ระดับไปใช้ ต้องถือปฏิบัติในเรื่องที่เกี่ยวกับท้องถิ่นไว้ดังนี้

ระดับประถมศึกษา จะต้องจัดการเรียนการสอนให้ยืดหยุ่นตามเหตุการณ์ และสภาพท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นตามความเหมาะสม

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ให้ท้องถิ่นปรับรายละเอียดเนื้อหาของรายวิชา ให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น ส่งเสริมให้ท้องถิ่นจัดทำรายวิชาที่ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จะต้องจัดให้ผู้เรียนได้ศึกษาสภาพแวดล้อมและความต้องการของท้องถิ่นต่างๆรวมทั้งให้ท้องถิ่นปรับรายละเอียดเนื้อหาของรายวิชาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ส่งเสริมให้ท้องถิ่นจัดทำรายวิชาที่สนองความต้องการของท้องถิ่น (ประดิษฐ์ ทองคำปลิว 2543 : 2-4)

1.5 ส่งเสริม สนับสนุน ให้สถานศึกษาพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ครูมีความรู้ความสามารถในการทำวิจัย จากกระแสความคิดของการปฏิรูปการศึกษา อันมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย โดยการออกกฎหมายที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาของชาติ เพื่อให้เป็นแนวทางการจัดการศึกษา การจัดกระบวนการเรียนรู้ การจัดหลักสูตร การศึกษาระดับต่างๆ หลักสูตรเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของการจัดการเรียนการสอน จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 27 กำหนดให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมุ่งพัฒนาคนในชาติให้สมบูรณ์ มีความสมดุลทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคม สามารถพึ่งตนเอง ร่วมมือกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ พัฒนาดังคมและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นบุคลากรผู้เกี่ยวข้องกับการใช้ หลักสูตรในระดับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตร ออกแบบจัดทำหลักสูตรของโรงเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผลให้สอดคล้อง สัมพันธ์เชื่อมโยงกับมาตรฐานที่หลักสูตรกำหนด รวมทั้งความต้องการของท้องถิ่นและของนักเรียน การพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 30 นั้น หลักสำคัญ คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามสภาพจริง (authentic instruction and learning)

ลักษณะสำคัญของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามสภาพจริง

1. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีภาคปฏิบัติในชีวิตจริง สามารถถ่ายโยงไปสู่สถานการณ์ใหม่ได้

2. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดและการปฏิบัติ อย่างมีความหมายต่อผู้เรียนจะทำให้ผู้เรียนมุ่งมั่นทำผลงานให้สำเร็จ กระตุ้นให้ผู้เรียนอยากคิด อยากทดลอง และปฏิบัติด้วยการกำหนดปัญหาที่ท้าทาย ยั่วเย้า ให้เป็นไปได้ในชีวิตจริง

3. เน้นให้ผู้เรียนปฏิบัติตามแนวทางของตนเอง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระในการคิด และปฏิบัติในสิ่งที่ตนชอบ

4. ส่งเสริมให้นำความรู้จากหลายเนื้อหาและหลายวิชามาประยุกต์ใช้

(กรมวิชาการ 2543 : 1-4)

เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปตามหลักการสำคัญของระบบการเรียนรู้ คือเมื่อมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามสภาพจริง ก็ต้องมีการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริง และเพื่อให้การพัฒนาการเรียนการสอนให้สถานศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ผู้เรียน ผู้สอน ผู้บริหาร ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ตลอดจนองค์กร หน่วยงาน สถาบันต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและรับผิดชอบในการจัดการศึกษามากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรในสถานศึกษาได้ปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ดังนี้

1. " ผู้บริหาร " ต้องมีภาวะเป็นผู้นำ มุ่งมั่นที่จะสร้างระบบคุณภาพให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา กำหนดทิศทางและนโยบายที่ชัดเจน ปรับปรุงยกระดับมาตรฐาน กำหนดขั้นตอนการทำงานรวมทั้งจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานให้ทันสมัยอยู่เสมอ สร้างความร่วมมือและประสานงานกับทุกฝ่ายเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้องค์กร สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนและการทำงานของครูสอนพัฒนาบุคลากรให้มีนิสัยแห่งคุณภาพ ได้แก่ ความเป็นระเบียบเรียบร้อย การทำงานเป็นทีม การปรับปรุงอย่างต่อเนื่องและการมีส่วนร่วม รวมทั้งให้มีความสามารถ ทั้งในสาระที่เรียนรู้และการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ สนับสนุนการแนะแนว การวิจัยในชั้นเรียน การนิเทศภายใน พัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และระดมสรรพกำลังจากชุมชนเพื่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

2. " ผู้สอน " ต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนจากผู้บอกเป็นผู้จัดการเรียนรู้ เป็นผู้ช่วยให้ผู้เรียนสร้างความรู้จากตัวเอง นอกจากนี้ผู้สอนจะต้องให้ความรักให้ความมั่นคง ให้มีอิสระ ให้การยอมรับ ให้การเรียนอย่างมีความสุข กระตุ้นความสนใจเอาใจใส่ รับรู้ความรู้สึกของผู้เรียน อธิบายด้วยเหตุผล ให้ข้อมูลย้อนกลับและจัดสิ่งแวดล้อมทางบวก

ผู้สอนต้องรู้จัก เข้าใจเรียนและให้คำแนะนำผู้เรียนได้เป็นอย่างดี มีความรู้สึกซึ่งและมีความเชื่อมั่นในคุณค่าของสาระการเรียนรู้ที่รับผิดชอบ มียุทธศาสตร์การสอนที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด รักการสอน พัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นมืออาชีพทางการจัดการเรียนรู้ ปฏิบัติตนเป็นต้นแบบที่ดีแก่ผู้เรียนทั้งในด้านความประพฤติและการเรียนรู้

3. “ผู้เรียน” ต้องเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้จากผู้รับมาเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง ต้องมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาว่ามีความหมายและความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต มีการตั้งเป้าหมายและวางแผนการศึกษาให้เหมาะสมกับความถนัดและความสามารถของตนเอง รู้วิธีการเรียนรู้ เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ อย่างกระตือรือร้น มีการประเมินตนเอง รวมทั้งพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ (กรมวิชาการ 2543 : 4 - 7)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 เป็นบทบัญญัติที่กำหนดทิศทางใน การปฏิรูปการเรียนรู้ โดยมุ่งหวังที่จะให้ผู้เรียนมีลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. เป็นคนเก่ง คือ เป็นคนที่มีสมรรถภาพสูงในการดำเนินการชีวิตโดยมีความสามารถในด้านใดด้านหนึ่ง หรือรอบด้าน มีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง มีภาวะผู้นำ รู้จัก ตนเอง ควบคุมตนเองได้ เป็นคนทันสมัยทันเหตุการณ์ ทันโลก ทันเทคโนโลยี มีความเป็นไทย สามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ และทำประโยชน์ให้เกิดแก่ตน สังคม และประเทศชาติได้

2. เป็นคนดี คือ เป็นคนที่มีชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีจิตใจดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออก มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นและสิทธิของผู้อื่น มีความเสียสละรักษาสัจจะอดทน สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข

3. เป็นคนมีความสุข คือ เป็นคนที่มีสุขภาพดีทั้งกายและจิต เป็นคนร่าเริงแจ่มใส ร่างกายแข็งแรงมีมนุษยสัมพันธ์ มีความรักต่อทุกสรรพสิ่ง มีอิสระภาพปลอดพ้นจากการตกเป็นทาสของอบายมุข และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียงแก่อัตภาพ (คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ 2543: 11- 12)

ในการส่งเสริมให้มีความรู้ความสามารถในการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนของครู ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญที่สุด เนื่องจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ชนิด emancipation action research เป็นการวิจัยที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกคน เน้นการทำงานเป็นกลุ่ม ดำเนินการอย่างเป็นระบบซึ่งเชื่อมต่อการแก้ปัญหา และพัฒนาไปพร้อมๆ กัน ช่วยให้นักเรียนคิดเป็น - ทำเป็น ผู้ทำการวิจัยอาจนำหลักการวิจัยเพียงบางส่วนหรือทั้งหมดมาใช้ก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัญหาและเงื่อนไขในการทำวิจัยนั้นๆ ผู้วิจัยอาจนำหลักการมาใช้ในการประเมินผล และพัฒนาหลักสูตรที่ตนสร้างขึ้น หรืออาจนำเอาหลักการมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งเสร็จสิ้นกระบวนการพัฒนา ซึ่งขั้นตอนในการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน ความดำเนินตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์ปัญหา (identifying a problem)
2. วางแผนการวิจัย (making a plan)
3. ลงมือทำการวิจัย (taking action)
4. การประเมินผลของการวิจัย (evaluation the effect of the action)
5. การเผยแพร่ความรู้ที่ได้จากการวิจัยสู่สาธารณชน (communicating about action research)

6. การรักษาทีมงาน (maintaining collegiality)

(คงศักดิ์ ธาตุทอง 2542 : 43 – 46)

1.6 การส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานการประเมินผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดการประเมินผู้เรียนไว้ใน มาตรา 26 ว่า "ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และการทดสอบควบคู่ไปในการ กระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ และรูปแบบการศึกษา" ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนจากเดิมเป็นการวัดความรู้และความจำทางด้านเนื้อหา มาเป็นการประเมินซึ่งมุ่ง เน้นผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยต้องวัดและประเมินให้ครอบคลุมทุกด้าน ทั้งในส่วนของ กระบวนการและผลงาน ทั้งด้านความรู้ ความรู้ลึกและทักษะการแสดงออกทุกด้าน และประเมิน ตามสภาพจริง ทั้งนี้สามารถประเมินระหว่างการเรียนรู้การสอนและประเมินสรุปรวม ซึ่งขั้นตอนในการประเมิน สรุปได้ดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการประเมิน
2. พิจารณาขอบเขต เกณฑ์ วิธีการ และสิ่งที่จะประเมิน เช่น

2.1 ประเมินพัฒนาการด้านศิลปะและดนตรี คณิตศาสตร์ ภาษา วิทยาศาสตร์ พัฒนาการทางร่างกาย พัฒนาการของบุคลิกภาพ เป็นต้น

2.2 ขอบเขตที่จะประเมิน เช่น ด้านความรู้ ทักษะ ความรู้ลึก และคุณลักษณะ เป็นต้น

3. พิจารณากำหนดองค์ประกอบและผู้ประเมินว่ามีใครบ้างที่จะเป็นผู้ประเมิน เช่น นักเรียนประเมินตนเอง เพื่อนนักเรียน ครูประจำชั้น ผู้ปกครอง ชุมชน หรือผู้เกี่ยวข้องเป็นผู้ประเมิน เป็นต้น

4. เลือกใช้เทคนิคและเครื่องมือในการประเมินหลากหลายเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ และเกณฑ์ในการประเมิน เช่น การทดสอบ การสัมภาษณ์ การบันทึกพฤติกรรม แบบสำรวจ ความคิดเห็น บันทึกจากผู้เกี่ยวข้อง แฟ้มสะสมงาน ฯลฯ

5. กำหนดเวลาและสถานที่ที่จะประเมิน เช่น ประเมินระหว่างนักเรียนทำกิจกรรม ระหว่างการทำงานกลุ่ม/โครงการ วันใดวันหนึ่งของสัปดาห์ เหตุการณ์/งานพิเศษ ฯลฯ

6. วิเคราะห์ผลและจัดการข้อมูลการประเมิน ได้แก่ รายการกระบวนการ แฟ้มสะสมงาน การบันทึกข้อมูล ฯลฯ

7. สรุปผลการประเมินเพื่อพัฒนาและปรับปรุงข้อบกพร่องการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนรวมทั้งปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอน ในกรณีที่เป็นการประเมินสรุปรวมเพื่อพิจารณาตัดสินใจเลื่อนชั้น โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดให้ นำผลการประเมินระหว่างเรียนมาประกอบการพิจารณาด้วย (คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ 2543: 65 – 66)

สรุปการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในการส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน ด้านแนวทางการจัดการศึกษา หมายถึง การส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานการจัดการศึกษา ต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การส่งเสริม สนับสนุนให้มีการบูรณาการ ความรู้ คุณธรรมและกระบวนการเรียนรู้ การจัดการศึกษาทั้งในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย การส่งเสริม สนับสนุน การจัดการกระบวนการเรียนรู้ แนวทางในการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน การจัดการกระบวนการเรียนรู้ของรัฐและสถานศึกษาเพื่อสร้างและพัฒนาหลักสูตรที่ สอดคล้องกับปัญหา และบริบท ชุมชน สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของ ชุมชน การส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษา พัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ครูมี ความรู้ ความสามารถในการทำวิจัย และการส่งเสริม สนับสนุนประสานงาน การวัดผลประเมิน ผลการเรียนรู้ของสถานศึกษา

2. การส่งเสริมสนับสนุน ประสานงาน ในมาตรฐานการประกันคุณภาพ การศึกษา

การจัดการเรียนรู้ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 เพื่อให้เกิดความมั่นใจแก่ชุมชน สังคมและผู้เกี่ยวข้อง ทุกฝ่ายว่าเราสามารถจัดการ ศึกษาได้อย่างมีคุณภาพจนสามารถ "ประกันคุณภาพการศึกษา" ได้อย่างกว้างขวาง นั่นคือ นักเรียนทุกคนได้รับโอกาสการพัฒนาที่สมดุลทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจและสติปัญญา อย่างน้อย ในระดับพื้นฐานที่เด็กไทยทุกคนพึงได้รับและมีโอกาสพัฒนาไปจนเต็มตามศักยภาพของแต่ละคน มีมาตรการไปสู่เป้าหมายดังกล่าวโดยยึดหลักการปฏิบัติขั้นพื้นฐานที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1. พยายามพัฒนาระบบงานไปสู่ “การประกันคุณภาพ” โดยมีแผนที่ชัดเจน ซึ่งจะเชื่อมสัมพันธ์กับระบบพิจารณาความก้าวหน้าการให้คุณให้โทษ และจะมีการติดตามสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

2. ในการดำเนินงานไม่ควรกำหนดวิธีการที่ตายตัว แต่ควรกำหนดเป้าหมายร่วมกัน และเปิดโอกาสให้แต่ละองค์กรปรับประยุกต์วิธีการตามสภาพในแต่ละพื้นที่ไปสู่เป้าหมายคุณภาพที่ร่วมกันกำหนดขึ้น

สำหรับการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในการส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานด้านมาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษา มีดังนี้

1. การส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานเพื่อร่วมพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน การนิเทศ ติดตาม เพื่อส่งเสริมระบบการประกันคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา

2. การส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานให้มีการนิเทศ ติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล การจัดการศึกษา และตรวจสอบคุณภาพของการศึกษา ให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 การประสานงาน กับสำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ในการประเมินคุณภาพภายนอก

3. การส่งเสริม สนับสนุน และติดตามให้ความช่วยเหลือ แนะนำการจัดเอกสาร ข้อมูล สารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา เพื่อการติดตามประเมินคุณภาพ ของสำนักงานรับรองมาตรฐาน และการประเมินคุณภาพการศึกษา

4. การส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน เพื่อให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะและการปรับปรุงแก้ไขต่อสถานศึกษา และหน่วยงาน กรณีที่ผลการประเมินสถานศึกษาไม่ได้ตาม มาตรฐานที่กำหนด

การประกันคุณภาพเป็นเรื่องที่จะต้องกำหนดกรอบความคิดในเบื้องต้นดังนี้

1. เด็กทุกคนได้รับการพัฒนาตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด โดยเน้นการกำหนด มาตรฐานที่ “ตัวเด็ก” มากกว่าโรงเรียน สำนักงานและครูหรือโครงการ

2. มีระบบที่จะติดตามตรวจสอบว่า “เด็กทุกคน” ผ่านเกณฑ์ดังกล่าวหรือไม่ ไม่ปล่อยให้ ขึ้นอยู่กับการประเมินของโรงเรียนเพียงฝ่ายเดียว

3. มีระบบที่จะช่วยพัฒนาเด็กเข้าสู่มาตรฐาน และมีระบบที่จะสนับสนุนให้โรงเรียน มีความพร้อมที่จะจัดการศึกษา ไม่ได้เน้นการตรวจเพื่อประเมินค่า แต่เน้นการติดตามสนับสนุน เพื่อปรับปรุง

4. มีระบบให้คุณให้โทษ ที่สัมพันธ์กับผลการดำเนินงานตามแผนที่หน่วยงานกำหนด โดยเน้นการประเมินผลตามเป้าหมายที่ได้กำหนดร่วมกัน "เป็นการแข่งกับตัวเองมากกว่าแข่งกับคนอื่น"

จากกรอบความคิดข้างต้น ประเด็นที่กำหนดว่า "เด็กทุกคนได้รับการพัฒนาตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด เน้นตัวเด็กมากกว่าโรงเรียน สำนักงาน ครู หรือโครงการ" ดังนั้นภารกิจเรื่องการพัฒนานักเรียน ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญก็หยิบยกขึ้นมาเป็นจุดเน้นในการปฏิบัติงาน คือพัฒนาคุณภาพผู้เรียนจนได้รับประกันคุณภาพ การพัฒนาระบบประกันคุณภาพจึงควรเริ่มต้นที่คุณภาพของเด็ก ย้อนหลังไปปี 2541 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดมาตรฐานคุณภาพนักเรียน ซึ่งฉายว่าภาพเด็กไทยที่พึงประสงค์ควรจะเป็นอย่างไร ถือได้ว่าเป็นมาตรฐานระดับชาติที่จะใช้ไปสักระยะหนึ่งจนกว่าจะมีการปรับสภาพสังคมที่แปรเปลี่ยนไป

จากข้อกำหนดที่เป็นมาตรฐานระดับชาติ แต่ละสถานศึกษา แต่ละอำเภอ และจังหวัด คงต้องนำไปปรับประยุกต์ให้เป็นมาตรฐานในท้องถิ่นที่สะท้อนความหวัง ความหวังโยของคนที่พื้นที่อย่างแท้จริง แต่ละจังหวัดผลักดันให้เกิดกระบวนการที่จะทำประชาพิจารณ์และเพิ่มเติมเสริมแต่งมาตรฐานดังกล่าวเพื่อให้เราสามารถมีข้อสรุปได้ว่า

"อะไรคือมาตรฐานพื้นฐานร่วมกันสำหรับเด็กไทย"

"อะไรคือมาตรฐานเฉพาะที่ ที่เป็นห่วงใย ความหวังของแต่ละพื้นที่"

หลายจังหวัดได้ทำกระบวนการดังกล่าว และพบว่าเป็นการสร้างสายใยความผูกพัน ความรับผิดชอบร่วมกันให้เกิดขึ้นในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะนำไปสู่การสนับสนุนการดำเนินงานในระยะยาว เพราะมาตรฐานเหล่านั้นได้รับการพัฒนาไปจนเป็นมาตรฐานของโรงเรียนที่ระบุไว้ในธรรมนูญโรงเรียนด้วยแล้ว

จากมาตรฐานดังกล่าว "คงจะต้องมีการประเมินสภาพนักเรียนมีคุณภาพตามเกณฑ์มากน้อยเพียงไร และวางแผนว่าโรงเรียนจะมีแผนพัฒนาขึ้นตามลำดับจนถึงเกณฑ์มาตรฐานที่พึงประสงค์อย่างไร โดยอาจจะมีขั้นตอน ดังนี้

1. จังหวัดศึกษามาตรฐานระดับชาติและปรับให้เป็นเป้าหมายระดับจังหวัด
2. อำเภอและโรงเรียนศึกษามาตรฐานระดับชาติและเป้าหมายระดับจังหวัด พัฒนาเป็นเกณฑ์มาตรฐานระดับโรงเรียน
3. อำเภอร่วมกับโรงเรียน กรรมการโรงเรียนและชุมชนศึกษาเป้าหมายดังกล่าวและปรับให้เป็นเป้าหมายในการจัดการศึกษา โดยอาจประกาศเป็น "ธรรมนูญโรงเรียน"

4. จังหวัดและอำเภอร่วมกับโรงเรียนประเมินนักเรียนด้วยวิธีการที่หลากหลายเพื่อวิเคราะห์สภาพความสำเร็จและแนวทางการปรับปรุงพัฒนาจุดที่ยังเป็นปัญหา

5. อำเภอร่วมกับโรงเรียน กรรมการโรงเรียนกำหนดเป้าหมายและวิธีการพัฒนาให้นักเรียน "ทุกคน" ไปสู่มาตรฐานที่กำหนด โดยจัดทำเป็น "แผนปรับปรุงคุณภาพโรงเรียน"

6. โรงเรียนดำเนินการด้วยความสนับสนุนของกรรมการโรงเรียน กลุ่มโรงเรียนและอำเภออย่างต่อเนื่อง ตามแนวทาง "นิเทศ 100% " ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพของอำเภอและเป็นการประเมินตนเองของโรงเรียน

7. เมื่อสิ้นปีการศึกษา อำเภอดำเนินการประเมินผลการพัฒนาว่าเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ เมื่อประเมินผลสำเร็จของสถานศึกษา และวางแผนการดำเนินงานในปีต่อไป

8. จังหวัดจัดให้มีการตรวจสอบการปรับปรุงคุณภาพ และประเมินความก้าวหน้าของอำเภอ เป็นการประเมินภายในระดับหนึ่ง

9. สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงานของจังหวัด กำหนดเครื่องมือและวิธีการประเมินตามหลักการประเมินอีกระดับหนึ่ง

การดำเนินงานในลักษณะนี้จะเป็นการเตรียมการที่จะรองรับการประเมินภายนอก ซึ่งเป็นการประเมินเพื่อประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนอย่างแท้จริง และมีข้อควรพิจารณาเพิ่มเติมบางประการ ดังนี้

1. ควรจำแนกให้เห็นความแตกต่างระหว่างการพัฒนาคุณภาพตามปกติที่ครูและสถานศึกษาแต่ละแห่งต้องดำเนินการเพื่อพัฒนานักเรียนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร และกระบวนการพัฒนาไปสู่ระบบการประกันคุณภาพ ฉะนั้น แม้จะมีระบบพัฒนาไปสู่การประกันคุณภาพแล้ว ครูและโรงเรียนยังคงต้องพัฒนาการเรียนการสอนตามปกติ

2. ในการกำหนดเป้าหมายเพื่อตรวจสอบคุณภาพของนักเรียน ควรกำหนดให้รอบด้าน แต่ควรเน้นตัวบ่งชี้ตัวหลักๆ ที่เชื่อมโยงและสะท้อนพัฒนาคุณภาพของเด็กในภาพรวม เช่น การพัฒนาสุขภาพ อาจเน้นน้ำหนัก ส่วนสูง สุขภาพโดยรวมที่เป็นปกติ การพัฒนาสติปัญญา อาจเน้น ภาษาไทย คณิตศาสตร์ และความสามารถในการคิด วิเคราะห์ และปัญหา การพัฒนาจิตใจ เน้นการมีระเบียบวินัย และการไม่มีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบน เป็นต้น ทั้งนี้พึงตระหนักว่าการประเมินคุณภาพดังกล่าวไม่ใช่สิ่งที่จะตอบแทนการประเมินของครูที่จะต้องละเอียดและครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

ในการประเมินคุณภาพ จะเน้นการดูแลให้นักเรียน “ทุกคน” ผ่านเกณฑ์ไม่พิจารณาเฉพาะค่าเฉลี่ยเท่านั้น ในกรณีที่มึ้นักเรียนที่มีปัญหาทางสติปัญญา ย่อมถือว่าเป็นข้อบกพร่อง

3. ควรยึดถือหลักการในการจัดการเรียนการสอน และการพัฒนาบุคลากรที่กำหนดในหลักสูตร และแนวทางการปฏิรูปการศึกษา เช่น การจัดการเรียนการสอนให้เด็กเป็นศูนย์กลาง ให้เด็กเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การให้ความสำคัญแก่การวิเคราะห์พัฒนาการของเด็กเป็นรายบุคคล การเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้การสอน และสภาพในพื้นที่ ฯลฯ โดยจะไม่กำหนดรูปแบบของการเรียนการสอนที่เป็นหลักสูตรตายตัว แต่จะสนับสนุนให้ครูผู้สอน และสถานศึกษาพัฒนาประยุกต์ใช้วิธีการที่หลากหลายและสอดคล้องกับหลักการข้างต้น โดยเน้นการพัฒนาวัฒนธรรมในห้องเรียน การวิจัยเชิงปฏิบัติการ และการส่งเสริมชมรมทางวิชาการ

4. ในการประเมินนักเรียนไม่ว่าจะเป็นการประเมินโดยปกติหรือเพื่อตรวจสอบคุณภาพ โรงเรียนควรมีวิธีการประเมินที่หลากหลาย และทั้งช่วงในการประเมินพอสมควร โดยคำนึงว่านักเรียนแต่ละคนมีวิธีการเรียนรู้และการแสดงออกที่ต่างกัน มีความเร็วในการพัฒนาที่ต่างกัน ควรหลีกเลี่ยงการแข่งขันระหว่างห้อง ระหว่างโรงเรียนเพราะอาจจะทำให้ครูเกิดความรังเกียจเด็กที่เรียนไม่ดี แต่ควรประเมินเพื่อเปรียบเทียบความก้าวหน้าของแต่ละโรงเรียน ทั้งยังต้องระวังไม่ทำให้เด็กเกิดปมด้อย โดยถือว่าการประเมินผลดังกล่าวเป็นมาตรการที่ช่วยให้เด็กพัฒนาไปสู่มาตรฐาน ไม่ใช่การประเมินคุณค่าความสามารถของเด็ก ควรเชื่อมโยงระหว่างการประเมินที่เป็นปกติกับการประเมินเพื่อตรวจสอบคุณภาพ ทั้งนี้การประเมินที่เป็นปกติควรมีความละเอียดอ่อนลึกซึ้งสามารถวิเคราะห์จุดเด่นของเด็กแต่ละคนที่ไม่อาจเสียเปรียบในการประเมินมาตรฐานรวมควรประมวลข้อมูลดังกล่าวอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่องเพื่อประกอบการพิจารณาในการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพและการประเมินความก้าวหน้าในการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนต่อไป

5. แม้โรงเรียนจะต้องติดตาม ประเมินนักเรียนทุกชั้น ทุกคน แต่กระบวนการตรวจสอบคุณภาพอาจทั้งช่วง เช่น ทำทุกสองปี หรือทำครั้งทาง เช่น ภาคเรียนที่สองของชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพื่อให้ให้นักเรียนที่เรียนช้าได้ตามทัน และมีโอกาสแก้ไขก่อนที่จะจบประถมศึกษา

6. แม้ว่าการประเมินคุณภาพจะเน้นที่ตัวเด็กเป็นหลัก แต่อาจจะกำหนดภาพรวมของโรงเรียน-ครู พฤติกรรมของผู้บริหาร ซึ่งเป้าหมายหลักๆ ที่ส่งผลต่อตัวนักเรียนโดยตรง เช่น ความพร้อมของอาคารสถานที่ในเรื่องการเรียนการสอน ความสะอาด ร่มรื่นเป็นระเบียบ บรรยากาศการเรียนการสอน การทำงานเป็นทีม ความโปร่งใส และความสัมพันธ์กับชุมชน หากเน้นรายละเอียดมากเกินไปโรงเรียนจะมุ่งพัฒนาสิ่งเหล่านั้น โดยละเลยการพัฒนานักเรียน

ในการพัฒนาเข้าสู่ระบบประกันคุณภาพการศึกษา ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ จึงเป็นเรื่องสำคัญ ผู้บริหารและศึกษานิเทศก์จึงมีความรับผิดชอบที่จะร่วมกันปฏิรูประบบบริหาร และสนับสนุนทางวิชาการในเรื่องดังต่อไปนี้

1. การเร่งรัดเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ และให้บริการแก่ครูและบุคลากร ในสังกัดให้คล่องตัวและจับใจ โดยเน้นการเปลี่ยนแนวคิดจากระบบศูนย์ จากผู้มีอำนาจ ไปสู่การทำงานเป็นทีมที่มีความรับผิดชอบในผลงานร่วมกัน การกระจายอำนาจการปฏิรูประบบราชการ การลดขั้นตอน และการปรับปรุง วิธีการที่ล้าสมัย
2. การทำงานที่โปร่งใส รอบคอบ ตรวจสอบได้ เน้นการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
3. การทำงานที่เป็นระบบ ใช้ข้อมูล หลักวิชา ประสบการณ์ที่สั่งสมมาเป็นหลักในการตัดสินใจ
4. การสนับสนุนทางวิชาการที่เน้นความต้องการความจำเป็นของผู้ปฏิบัติ สร้างเครือข่ายที่จะเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างความเข้มแข็งทางวิชาการมากกว่าการรอรับรูปแบบสำเร็จจากหน่วยเหนือ การพัฒนารูปแบบศูนย์สนับสนุนทางวิชาการที่เป็นสหกรณ์ทางความคิดของเพื่อนครู
5. การสร้างความมั่นใจที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม การจัดสวัสดิการที่เหมาะสมและการยกย่องให้กำลังใจ
6. การทำงานเป็นเครือข่าย และมีพันธมิตรร่วมให้คิด สนับสนุน และติดตาม ตรวจสอบในแต่ละขั้นตอน
7. การกระตุ้นให้เกิดความตระหนักในความจำเป็นของการพัฒนาระบบประกันโอกาส และการประกันคุณภาพการศึกษา
8. การเผยแพร่ทำความเข้าใจถึงเป้าหมาย แนวทางและเป็นสื่อกลางที่จะเชื่อมโยงระหว่างนโยบายและสภาพความเป็นจริงในพื้นที่
9. การกำหนดเป้าหมายในพื้นที่ การกำกับ ดูแล ให้ทางโรงเรียนได้วางแผนและยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม การจัดทำแผนในระดับอำเภอและจังหวัด
10. การพัฒนาระบบนิเทศเพื่อเป็นกลไกในการพัฒนาคุณภาพ ระบบประเมินและตรวจสอบคุณภาพ
11. การให้ความสนับสนุนทางวิชาการที่เหมาะสมสำหรับสถานศึกษาแต่ละแห่ง
12. การสร้างเครือข่ายที่จะสนับสนุนการดำเนินงาน
13. การสร้างแรงจูงใจ การประกาศเกียรติคุณ และการพัฒนาระบบให้คุณให้โทษที่สัมพันธ์กับผลการดำเนินงาน

จากกรอบความคิดและแนวปฏิบัติที่กล่าวแล้ว หากจะพิจารณามาตรา 47 ถึงมาตรา 51 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ถือเป็นบทบัญญัติตามกฎหมายเกี่ยวกับมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ก็มีสาระที่ตรงกับที่กล่าวไว้ สรุปสาระสำคัญดังนี้

1. ให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ โดยให้มีระบบประกันคุณภาพภายในและระบบประกันคุณภาพภายนอก
2. ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษา จัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยถือว่าการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการ ซึ่งต้องทำอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบ มีการรายงานต่อสาธารณชนและผู้เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา และเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก
3. ให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา มีฐานะเป็นองค์กรมหาชน ทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์ วิธีประเมิน และทำการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษา โดยให้คำนึงถึงความมุ่งหมาย หลักการ กระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด โดยให้มีการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาทุกแห่งอย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุกห้าปี นับตั้งแต่การประเมินครั้งสุดท้ายและเสนอผลการประเมินต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน
4. สถานศึกษาต้องให้ความร่วมมือในการเตรียมเอกสาร หลักฐานต่างๆ ที่มีข้อมูลเกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ตลอดจนให้บุคลากร คณะกรรมการ ผู้ปกครองและผู้ที่เกี่ยวข้อง ให้ข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อประโยชน์ในการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษา
5. ในกรณีที่ผลการประเมินภายนอกของสถานศึกษาได้ไม่ได้มาตรฐาน ให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา จัดทำข้อเสนอแนะการปรับปรุงแก้ไขต่อหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อให้สถานศึกษาปรับปรุงแก้ไข หากไม่ได้ดำเนินการแก้ไข ก็ให้รายงานต่อหน่วยงานระดับสูงขึ้นไปเพื่อดำเนินการให้มีการปรับปรุงแก้ไข

จากสาระสำคัญดังกล่าว สถานศึกษาทุกแห่งต้องจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ กล่าวที่จะยืนยันว่ามีคุณภาพและพร้อมที่จะให้ตรวจสอบเพื่อยืนยันว่ามีคุณภาพจริงๆ ดังนั้นการดำเนินการใดใดในสถานศึกษาจึงต้องเป็นไปเพื่อสร้างความมั่นใจต่อผู้ปกครอง ชุมชน สังคม ว่าเป็นการดำเนินงานที่ส่งผลให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาตามเจตนาของหลักสูตรและสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในวิถีชีวิตอย่างแท้จริง

การดำเนินงานให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ดังที่กล่าวแล้ว มีการกำหนดกระบวนการปฏิบัติงานของสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยการทำงาน 3 ขั้นตอนสำคัญ คือ

1. การควบคุมคุณภาพการศึกษา เป็นการกำหนดแนวปฏิบัติที่จะนำการศึกษาเข้าสู่คุณภาพ มีงานที่ต้องดำเนินการ คือ

1.1 การกำหนดมาตรฐาน เป็นการกำหนดสภาพที่พึงประสงค์เกี่ยวกับกระบวนการบริหารจัดการ ปัจจัยในการบริหารจัดการ และผลผลิต คือผู้เรียนที่จบหลักสูตรแต่ละระดับ จำแนกมาตรฐาน เป็น 2 ระดับ คือ

1.1.1 มาตรฐานกลาง คือมาตรฐานที่หน่วยงานกลางกำหนดขึ้น เป็นมาตรฐานหลักที่ระบุว่าสภาพความสำเร็จโดยรวมที่ควรจะเป็นหรือที่ต้องการให้เป็นเหมือนกัน ทุกๆสถานศึกษา

1.1.2 มาตรฐานท้องถิ่น คือ มาตรฐานที่แต่ละสถานศึกษากำหนดเพิ่มเติม ขึ้นจากมาตรฐานกลางให้เหมาะสมกับสภาพการจัดการศึกษาของตน ตอบสนองหรือสอดคล้อง กับความต้องการของท้องถิ่น ชุมชน สังคม และการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะพิเศษตามวิถี ของท้องถิ่น หรือความสามารถพิเศษเฉพาะด้านที่ต้องการ

1.2 การพัฒนาโรงเรียนเข้าสู่มาตรฐาน เป็นการสร้างระบบการปฏิบัติงานให้ สามารถพัฒนาผู้เรียนมีการบริหารจัดการและจัดหาปัจจัยที่เอื้ออำนวยให้สามารถต่อยอดผลงาน ในระยะที่ผ่านมามาจนสถานศึกษาเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ ซึ่งควรดำเนินการเป็นลำดับ คือ

1.2.1 จัดทำข้อมูลพื้นฐานและการพัฒนาระบบสารสนเทศ ฉายภาพปัจจุบัน ของสถานศึกษาให้เห็นสภาพแต่ละเรื่องแต่ด้านทั้งข้อมูลด้านปริมาณและด้านคุณภาพของ ผู้เรียน ผู้สอน ชุมชน การบริการจัดการ ปัจจัยเอื้ออำนวย เป็นรายการกลุ่มหรือภาพรวมและรายคน หรือภาพย่อย

1.2.2 กำหนดเป้าหมาย คือระบุภาพความสำเร็จหรือความก้าวหน้าของ สถานศึกษาเป็นระยะ อาจจะมีทั้งระยะสั้น รายปี หรือระยะยาว 3 -5 ปี ตามระบบของแผน พัฒนา

1.2.3 เตรียมบุคลากรและสิ่งเอื้ออำนวย คือการพัฒนาบุคลากรของสถาน ศึกษาให้มีความรู้ความสามารถ จิตสำนึกและความพร้อมที่จะลงมือทำงานตามความรับผิดชอบ และการแก้ไขปัญหาไปสู่สภาพความสำเร็จที่กำหนดไว้ รวมทั้งการจัดหาปัจจัยเอื้ออำนวยให้ บุคลากรทำงานเต็มศักยภาพ

1.2.4 การจัดทำแผนดำเนินงานและนำไปสู่การปฏิบัติ คือการกำหนดงาน หรือกิจกรรมที่จะทำร่วมกันทำให้บรรลุผลที่คาดหวัง โดยจัดทำแผนแม่บทเป็น“ธรรมนูญโรงเรียน” และขยายแผนแม่บทเป็นแผนปฏิบัติรายปี ซึ่งแผนแต่ละระดับก็มีลักษณะ รูปแบบ และ

องค์ประกอบแตกต่างกัน จำเป็นที่ผู้มีส่วนร่วมในการจัดทำต้องศึกษาหลักการ วิธีการอย่างถ่องแท้ และเมื่อมีแผนการดำเนินงานแล้ว ต้องใช้แผนเป็นคู่มือ หรือ เครื่องมือ การลงมือทำงานร่วมกัน อย่างแท้จริง ไม่ใช่เป็นการจัดทำแผนเพียงเพื่อให้มีเป็นหลักการ

2. การตรวจสอบคุณภาพและการปรับปรุงสถานศึกษา เป็นการค้นหาความสำเร็จ จากการดำเนินงาน มีงานต้องดำเนินการ คือ

2.1 การตรวจสอบภายใน เป็นการตรวจสอบหรือค้นหาหรือประเมินผลการดำเนินงาน โดยบุคลากรภายในโรงเรียน หรือสถานศึกษา เพื่อนำผลการตรวจสอบไปปรับปรุงระหว่างที่ กำลังดำเนินการจะเป็นการตรวจสอบตามมาตรฐานท้องถิ่นและตามธรรมนุญที่กำหนดไว้ หรือ อาจตรวจสอบตามมาตรฐานกลางก็ได้ หากสถานเชื่อกันว่าผลงานมีคุณภาพสูงเพียงพอการ ตรวจสอบอาจดำเนินเป็นขั้นตอนดังนี้

2.1.1 สร้างความเข้าใจแก่บุคลากรและผู้ที่เกี่ยวข้องให้เป็นประโยชน์ที่จะได้รับจากการตรวจสอบตนเอง

2.1.2 ร่วมกำหนดจุดตรวจสอบและสภาพความสำเร็จที่ต้องการของงานที่วางแผนไว้

2.1.3 สร้างเครื่องมือประเมินผลและกำหนดเกณฑ์คุณภาพ

2.1.4 ลงมือประเมินภาพการรวมประเมินเพียงบางส่วนจะประเมินภาพย่อย หรือจุดเน้นสำคัญของงาน

2.1.5 พัฒนาการประเมินให้มีแบบแผนหรือระบบที่มีประสิทธิภาพ และมี องค์คณะบุคคลเป็นผู้ประเมิน

2.1.6 ใช้วิธีการประเมินและเครื่องมือประเมินหลายด้านมากขึ้นกว่าเดิม และบันทึกผลการประเมินหลายลักษณะ

2.1.7 กระจายอำนาจให้บุคลากรทุกคนมีส่วนร่วม ในการประเมินทุก ขั้นตอน

2.1.8 ให้ข้อมูลย้อนกลับตามรายการประเมินเพื่อให้รู้จุดเด่น - จุดด้อย ร่วมกัน

2.1.9 ร่วมกันพัฒนาจุดที่ควรปรับปรุงในงานที่ลงมือทำและร่วมกันค้นหาวิธีการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหา

2.1.10 ประเมินซ้ำแล้วซ้ำอีกอย่างต่อเนื่อง ใช้เครื่องในลักษณะต่างกัน และ กำหนดความเข้มของเกณฑ์ประเมินสูงขึ้น

2.2 การตรวจสอบภายนอก เป็นการตรวจสอบหรือประเมินงานโดยบุคคลภายนอก สถานศึกษา ซึ่งเป็นบุคลากรของหน่วยงานในสังกัดระดับเหนือขึ้นไปจากสถานศึกษา เพื่อเป็นการยืนยันขั้นต้นจากบุคคลภายนอกและหาแนวทางการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาในอีกระดับหนึ่ง จะเป็นการประเมินตามเกณฑ์มาตรฐานกลางแต่ใช้เครื่องมือของหน่วยงานต้นสังกัด และยังเป็นการประเมินเพื่อหาจุดเด่นที่จะเสริมให้เด่นยิ่งขึ้น และหาจุดด้อยที่จะแก้ไขหรือพัฒนาให้ดีกว่าที่เป็นอยู่ ลักษณะของการตรวจสอบจะเป็นการควบคุม กำกับ ติดตามผลและนิเทศในขอบข่ายงานสำคัญของสถานศึกษา เช่น

2.2.1 ตรวจสอบการจัดทำข้อมูลขั้นพื้นฐาน และการพัฒนาระบบสารสนเทศให้เป็นปัจจุบัน ถูกต้องและใช้เป็นประโยชน์ในการพัฒนา

2.2.2 เร่งรัดการจัดทำแผนที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพ มีความเป็นไปได้ สอดคล้องต่อเนื่องกันทั้งแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการ

2.2.3 ตรวจสอบการจัดทำรายงานจากการประเมินภายในและการนำผลประเมินไปเป็นข้อมูลการพัฒนางาน

2.2.4 ตรวจสอบการใช้แผนหรือการนำแผนสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า บรรลุผลตามเป้าหมายและคำนึงถึงผลการประเมินภายในที่จัดทำไว้ในการปรับปรุงกิจกรรมตามแผนให้เกิดผลอย่างแท้จริง

2.2.5 ตรวจสอบคุณภาพผู้เรียน ผู้สอน ผู้บริหารตามเกณฑ์คุณลักษณะหรือมาตรฐานคุณภาพ

2.3 การช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายพิเศษเป็นการลงนามความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาที่จะช่วยกันพัฒนาหรือแก้ปัญหาจุดที่ยังไม่เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน โดยอาจจะร่วมมือกันในด้าน ต่อไปนี้ คือ

2.3.1 การช่วยเหลือสนับสนุนด้านทรัพยากร

2.3.2 การช่วยเหลือด้านเทคนิค วิธีการ

2.3.3 การร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมดำเนินการ

2.3.4 การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสร้างแรงจูงใจ

ผลการดำเนินการเกี่ยวกับการตรวจสอบคุณภาพและปรับปรุงสถานศึกษา คือการยืนยันคุณภาพตามระบบประกันคุณภาพภายในมีความพร้อมที่จะรับรองการตรวจสอบและประเมินจากระบบประกันคุณภาพภายนอก

3. การประเมินเพื่อรับรองคุณภาพมาตรฐาน เป็นการตรวจสอบเพื่อรับรองความมีคุณภาพของสถานศึกษา โดยหน่วยงานที่รับผิดชอบการรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกำหนด สถานศึกษาที่ผ่านการประเมินและได้รับความเชื่อถือว่าจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพจริงๆ สมควรที่จะได้รับการยกย่องและผลผลิต คือผู้เรียนของสถานศึกษานี้มีคุณภาพสูงพอตามที่หลักสูตรหรือสังคมต้องการให้เป็น งานที่สำคัญในขั้นตอนนี้จะเป็นงานของหน่วยงานผู้ประเมิน ซึ่งประกอบด้วย

3.1 การกำหนดรูปแบบการประเมิน คือ การกำหนดผู้ประเมิน ระยะเวลา และวิธีการในการประเมิน

3.2 การกำหนดเครื่องมือประเมิน คือ การจัดทำ คัดเลือกประเภทและวิธีการใช้เครื่องมือในการประเมินปัจจัย กระบวนการ ผลผลิตของสถานศึกษา

3.3 การกำหนดเกณฑ์ คือ การกำหนดค่าน้ำหนักการประเมินในแต่ละด้านและข้อกำหนดการตัดสินผลที่จะให้ผ่านการประเมินได้ หรือที่จะรับรองคุณภาพได้

3.4 การกำหนดคณะผู้ประเมิน คือ การมอบหมายให้องค์คณะบุคคลดำเนินการประเมินโดยใช้เครื่องมือและเกณฑ์ที่กำหนด

3.5 การประกาศผลการประเมิน คือ การรายงานต่อสถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัด ตลอดจนสาธารณชนให้ทราบผลหลังการตัดสินการประเมิน (ประดิษฐ์ ทองคำปลิว 2543 : 7 -17)

สรุปการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอ ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ในการส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน ด้านมาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน เพื่อร่วมพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน การนิเทศ ติดตาม เพื่อส่งเสริมระบบการประกันคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา การส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน ให้มีการนิเทศ ติดตาม ตรวจสอบประเมินผลการจัดการศึกษาและตรวจสอบคุณภาพของการศึกษา ให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 การประสานงานกับสำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ในการประเมินคุณภาพภายนอก การส่งเสริม สนับสนุน และติดตามให้ความช่วยเหลือ แนะนำการจัดเอกสารข้อมูล สารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษาเพื่อติดตามประเมินคุณภาพของสำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา การส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน ให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ และการปรับปรุง แก้ไขต่อสถานศึกษาและหน่วยงาน กรณีที่ผลการประเมินสถานศึกษาใดไม่ได้ตามมาตรฐานที่กำหนด

3. การส่งเสริม สนับสนุนประสานงานด้านครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา

การพัฒนาสภาพศึกษาทั้งระบบ จะประสบความสำเร็จได้นั้นกระบวนการที่สำคัญที่สุด คือการปฏิรูป บุคลากรที่มีอยู่ให้มีศักยภาพสูงสุดพร้อมที่จะเข้าสู่ระบบ และโครงการใหม่ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ด้วยยุทธศาสตร์การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และขยายไปสู่ทีมงานร่วมกันสร้างเครือข่าย การพัฒนาให้เข้มแข็งโดยมีเป้าหมายสำคัญ คือการพัฒนาคุณภาพนักเรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2542 : 26) และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ 2542 ได้กำหนดสาระเกี่ยวกับครู และคณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ไว้ดังนี้

มาตรา 52 ให้กระทรวงส่งเสริมให้มีระบบ กระบวนการผลิต การพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง โดยการกำกับและประสานให้กับสถาบันที่ทำหน้าที่ผลิตและพัฒนาครู คณาจารย์ รวมทั้งบุคลากรทางการศึกษาให้มีความพร้อมและมีความเข้มแข็งในการเตรียมบุคลากรใหม่ และการพัฒนาบุคลากรประจำอย่างต่อเนื่อง

รัฐพึงจัดสรรงบประมาณและจัดตั้งกองทุนพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างเพียงพอ

มาตรา 53 ให้มีองค์กรวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้บริหารการศึกษา มีฐานะเป็นองค์กรอิสระภายใต้การบริหารของสภาวิชาชีพ ในการกำกับของกระทรวง มีอำนาจหน้าที่กำหนดมาตรฐานวิชาชีพ ออกและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ กำกับดูแลการปฏิบัติตามมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพ รวมทั้งการพัฒนาวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารการศึกษา

ให้ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาอื่นทั้งของรัฐและเอกชนต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพตามที่กฎหมายกำหนด

การจัดให้มีองค์กรวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาอื่น คุณสมบัติหลักเกณฑ์ และวิธีการในการออกและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

ความในวรรคสองไม่ใช่ว่าบังคับแก่บุคลากรทางการศึกษาที่จัดการศึกษาตามอัธยาศัย สถานศึกษาตามมาตรา 18 (3) ผู้บริหารการศึกษาระดับเหนือเขตพื้นที่การศึกษาและวิทยาการพิเศษทางการศึกษา

ความในมาตรานี้ไม่ใช่บังคับคณาจารย์ ผู้บริหารสถานศึกษาในระดับอุดมศึกษาระดับปริญญา

มาตรา 54 ให้มีองค์กลางบริหารงานบุคลากรของข้าราชการครู โดยให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งของหน่วยงานทางการศึกษาในระดับสถานศึกษาของรัฐและระดับเขตพื้นที่การศึกษา เป็นข้าราชการในสังกัดองค์กลางบริหารงานบุคคลของข้าราชการครู โดยยึดหลักการกระจายอำนาจการบริหารงานบุคคลสู่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

มาตรา 55 ให้มีกฎหมายว่าด้วยเงินเดือน ค่าตอบแทน สวัสดิการ และสิทธิประโยชน์เกื้อกูลอื่น สำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อให้มีรายได้ที่เพียงพอและเหมาะสมกับฐานะทางสังคมและวิชาชีพ

ให้มีกองทุนส่งเสริมครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อจัดสรรเป็นเงินทุนอุดหนุนงานริเริ่มสร้างสรรค์ผลงานดีเด่น และเป็นรางวัลเชิดชูเกียรติครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 56 การผลิตและพัฒนาคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา การพัฒนามาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพ และการบริหารงานบุคคลของข้าราชการหรือพนักงานของรัฐในสถานศึกษาระดับปริญญาที่เป็นนิติบุคคล ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษาแต่ละแห่งและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

มาตรา 57 ให้นายกรัฐมนตรีสั่งการบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ 2542 : 26 - 28)

สำหรับการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอ มีบทบาทในการปฏิบัติงานตามมาตรา 52 มาตรา 53 มาตรา 56 และมาตรา 57 ดังนี้

1. ส่งเสริมสนับสนุนระบบและกระบวนการพัฒนาครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ให้มีคุณภาพและมาตรฐานวิชาชีพชั้นสูง โดยกำกับ ติดตาม นิเทศและประสานงาน
2. การร่วมมือ ส่งเสริม สนับสนุน องค์กรวิชาชีพครู และองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เพื่อการออกไปอนุญาตและการเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ การติดตามกำกับดูแล ให้มีการปฏิบัติงานตามมาตรฐาน จรรยาบรรณวิชาชีพและพัฒนาวิชาชีพครู ผู้บริหารอาชีพครู ผู้บริหารการศึกษา และผู้นิเทศการศึกษา

3. การส่งเสริม สนับสนุน การพัฒนาครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา พัฒนา มาตรฐาน และจรรยาบรรณวิชาชีพครูในสถานศึกษา และหน่วยงานให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษา และหน่วยงานทางการศึกษา

4. การประสานงาน ร่วมมือกับสถานศึกษาในการระดมทรัพยากร บุคคลในชุมชน เพื่อเป็นประโยชน์ทางการศึกษา และมีการยกย่องเชิดชูบุคคลและชุมชนที่สนับสนุนการจัดการ ศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2542: 22-23)

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา ได้ดำเนินการตามภารกิจ การจัดระบบครู ณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ตามที่บัญญัติไว้ในหมวด 7 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และข้อยุติเบื้องต้นดังนี้

1. การพัฒนาผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้นำชุมชน และผู้นำองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินการดังนี้

1.1 เตรียมความพร้อมให้ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครูประจำการ ทั้งภาครัฐและเอกชน ผู้นำชุมชนและผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ และมีความมั่นใจที่จะดำเนินงาน ตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา โดยจัดให้มี หลักสูตรการฝึกอบรมแบบเร่งรัด และใช้ระบบการฝึกอบรมทางไกล ถ่ายทอดเนื้อหาสาระผ่านสื่อ ประสม รวมทั้งจัดชุดฝึกอบรมที่กลุ่มเป้าหมาย สามารถศึกษาด้วยตนเอง มีหน่วยงาน เครือข่าย เป็นศูนย์ประสานงานในเขตบริการ การอบรมดังกล่าวจะเป็นส่วนหนึ่งของการพิจารณาให้ได้รับใบ อนุญาตประกอบวิชาชีพ

1.2 จัดให้มีคณะกรรมการประสานงานโครงการพัฒนาผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหาร สถานศึกษา ครู ผู้นำชุมชน และผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำหน้าที่ประสานส่งเสริมให้ สถาบันผลิตครู หน่วยงานใช้ครูและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันเป็นเครือข่ายในการดำเนินการ พัฒนา โดยพัฒนาให้เสร็จภายในสิ้นปี 2542

2. ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูและใบอนุญาตวิชาชีพบริหารการศึกษาเพื่อเป็นการ ยกกระดับวิชาชีพครูและผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา ให้เป็นวิชาชีพชั้นสูง ในเบื้องต้นกำหนดให้มี ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู และใบอนุญาตประกอบวิชาชีพบริหารการศึกษาสำหรับผู้บริหาร สถานศึกษาและผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา โดยมีครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นองค์กร วิชาชีพในกำกับของกระทรวงการศึกษาธิการ ศาสนาและวัฒนธรรม ดำเนินงานในรูปแบบสภา วิชาชีพทำหน้าที่กำหนดมาตรฐานและจรรยาบรรณวิชาชีพของครู และบุคลากรทางการศึกษา ออกใบอนุญาตพักใช้ และเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ กำกับดูแลการปฏิบัติตาม

มาตรฐานและจรรยาบรรณวิชาชีพ รวมทั้งรับรองหลักสูตรการศึกษาของสถาบันผลิตและพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา

2.1 คุณสมบัติของผู้มีสิทธิขอใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู

2.1.1 กรณีมีครูประจำการ ต้องมีคุณสมบัติดังนี้

2.1.1.1 มีวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางการศึกษา หรือปริญญาตรีสาขาอื่น ที่ ก.ค. รับรองให้บรรจุเป็นข้าราชการครู และมีประสบการณ์การสอนไม่น้อยกว่า 2 ปี

2.1.1.2 ผู้มีวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางการศึกษา หรือปริญญาตรีสาขาอื่นที่ ก.ค. รับรองให้บรรจุเป็นข้าราชการครู แต่มีประสบการณ์การสอนไม่ถึง 2 ปี จะได้รับอนุญาตปฏิบัติการสอนเป็นการชั่วคราวไปจนกว่าจะมีประสบการณ์ครบ 2 ปี จึงจะได้รับใบอนุญาตประกอบอาชีพครู

2.1.1.3 ผู้มีวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีสาขาอื่นที่มีใช้สาขาที่ ก.ค. รับรองให้บรรจุเป็นข้าราชการครู และมีประสบการณ์สอนไม่น้อยกว่า 2 ปี จะต้องได้รับอนุญาตปฏิบัติการสอนเป็นการชั่วคราว และจะได้รับใบอนุญาตประกอบอาชีพครูเมื่อได้พัฒนาตามเงื่อนไขดังนี้

(1) ผ่านการประเมินประสบการณ์ และผลงานที่มีคุณค่าเทียบเคียงคุณวุฒิปริญญาตรี ทางการศึกษาตามเกณฑ์ที่องค์การวิชาชีพที่กำหนด หรือ

(2) สำเร็จการศึกษาระดับประกาศนียบัตรบัณฑิตทางการสอน

2.1.1.4 ผู้มีวุฒิต่ำกว่าปริญญาตรี จะได้รับใบอนุญาตปฏิบัติการสอนเป็นชั่วคราว และจะได้รับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูเมื่อได้พัฒนาตามเงื่อนไขดังนี้

(1) สำเร็จการศึกษาศึกษาปริญญาตรีทางการศึกษาหรือสาขาอื่นที่ ก.ค. รับรองให้บรรจุเป็นข้าราชการครู หรือ

(2) ผ่านการประเมินประสบการณ์และผลงานที่มีคุณค่าเทียบเคียงคุณวุฒิปริญญาตรี ทางการศึกษาตามเกณฑ์ที่องค์การวิชาชีพกำหนด

ทั้งนี้ภายในเวลา 5 ปี นับตั้งแต่องค์การวิชาชีพกำหนดให้ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูมีผลบังคับใช้

2.1.2 กรณีครูบรรจุใหม่ ต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้

2.1.2.1 ต้องมีวุฒิปริญญาตรีตามมาตรฐานหลักสูตรใหม่ และปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาที่องค์การวิชาชีพรับรองอย่างน้อย 1 ปี และผ่านการประเมินการสอนตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่องค์การวิชาชีพกำหนด

2.1.2.2 ในระยะเพื่อประกันคุณภาพการศึกษา องค์การวิชาชีพที่
กำหนดให้มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูเฉพาะวิชาได้

2.2 คุณสมบัติของผู้มีสิทธิขอใบอนุญาตประกอบวิชาชีพบริหารการศึกษา

2.2.1 กรณีผู้บริหารประจำการ ต้องมีคุณสมบัติดังนี้

2.2.1.1 มีคุณสมบัติที่จะได้รับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู และมี
วุฒิปริญญาตรีทางบริหารการศึกษาหรือประกาศนียบัตรบัณฑิตหรือสูงกว่าทางการบริหารการ
ศึกษา

2.2.1.2 ในกรณีที่ไม่มีคุณสมบัติข้างต้น ต้องผ่านการประเมิน
ประสบการณ์ และผลงาน ที่มีคุณค่าเทียบเคียงคุณวุฒิปริญญาตรีทางบริหารการศึกษาตามหลัก
เกณฑ์ที่องค์วิชาชีพกำหนด ทั้งนี้ภายในเวลา 5 ปี นับตั้งแต่องค์วิชาชีพกำหนดให้ใบ
อนุญาตประกอบวิชาชีพบริหารการศึกษามีผลบังคับใช้

2.2.2 กรณีผู้บริหารใหม่ ต้องมีคุณสมบัติดังนี้

2.2.2.1 มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู และมีวุฒิปริญญาตรีตาม
มาตรฐานหลักสูตรใหม่ทางบริหารการศึกษาหรือประกาศนียบัตรบัณฑิตหรือสูงกว่าทางการบริหารการ
ศึกษา

2.2.2.2 ในระยะยาวของวิชาชีพอาจกำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติม การ
ขอใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูแล้วต้องสำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาโททางการบริหาร
การศึกษา

อนึ่งเพื่อเป็นการรักษามาตรฐานวิชาชีพครูและผู้บริหารการศึกษาจะต้องพัฒนาตนเอง
อย่างต่อเนื่องตามระยะเวลาที่องค์วิชาชีพกำหนด การไม่พัฒนาตนเองดังกล่าว จะมีผลให้ถูกพัก
ใช้หรือเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพด้วย

3. การผลิตครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานวิชาชีพครู
ให้เป็นวิชาชีพชั้นสูง จึงจัดให้มีการปฏิรูปลงสถาบันผลิตครูและปรับหลักสูตรการผลิตครู ทั้งนี้หลักสูตร
ระดับปริญญาตรีทางการศึกษาจะได้รับการพัฒนาเป็นหลักสูตร 5 ปี สำหรับผู้สำเร็จการศึกษา
ระดับปริญญาตรีสาขาอื่น ให้ศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตทางการสอน 1 ปี และโดย
ที่วิชาชีพครูที่เน้นผลการปฏิบัติได้จริง จึงกำหนดให้ต้องมีการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา
ที่องค์วิชาชีพรับรอง เป็นเวลาอย่างน้อย 1 ปี รวมทั้งต้องผ่านการประเมินการปฏิบัติการสอน
ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่องค์วิชาชีพกำหนดอีกด้วย (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา 2542

ในส่วนของการระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ศักขานิเทศก์อำเภอมีบทบาทในกาส่งเสริม สนับสนุนและประสานงาน ให้สถานศึกษาได้ปฏิบัติงานดังนี้

1. จัดประชุม ครู ผู้ปกครอง กรรมการโรงเรียน ผู้นำหมู่บ้าน หรือผู้บริหารท้องถิ่น เพื่อชี้แจงความสำคัญ และความจำเป็นของการจัดกระบวนการเรียนรู้ของสถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. สํารวจข้อมูลทรัพยากรบุคคลทั้งในสถานศึกษาและในชุมชน ว่าใครมีความถนัดมีความสามารถในด้านใด จัดทำแฟ้มข้อมูล บุคคล แยกหมวดหมู่ตามความรู้ความสามารถแต่ละด้าน พร้อมข้อมูลรายละเอียดที่จะติดต่อประสานงาน

3. โรงเรียนและชุมชนจัดทำโครงการร่วมกัน เช่น โครงการจากโรงเรียนสู่อาชีพ โครงการความสำเร็จของทุกคน โครงการครูผู้ปกครอง โดยกำหนดไว้ในแผนยุทธศาสตร์ และธรรมนูญโรงเรียน และดำเนินการตามโครงการที่ได้ร่วมกันคิด

4. จัดทำเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งเครือข่ายบุคลากรและเครือข่ายสถานศึกษาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ การประชุมเครือข่าย กิจกรรมศึกษาดูงาน

5. การดำเนินกิจกรรมในแต่ละโครงการจะต้องเป็นบรรยากาศแห่งพันธมิตร กัลยาณมิตร ทุก ๆ ฝ่าย ทุก ๆ คนมีส่วนร่วมในการดำเนินการจะเรียนรู้จากร่วมกันปฏิบัติงาน และหลอมรวมกิจกรรมให้สัมพันธ์เชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียว เป้าหมายเดียวกันคือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของทุก ๆ คนในชุมชน (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา 2542: 20)

สรุปได้ว่า การปฏิบัติงานของศักขานิเทศก์อำเภอ ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ในการส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานด้านครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา หมายถึง การส่งเสริม สนับสนุน ระบบและกระบวนการพัฒนาครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ให้มีคุณภาพและมาตรฐานวิชาชีพชั้นสูง โดยกำกับ นิเทศ และประสานงานการร่วมมือ การส่งเสริม สนับสนุน องค์กรวิชาชีพและองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เพื่อการออกใบอนุญาตและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ การติดตามกำกับดูแล ให้มีการปฏิบัติงานตามมาตรฐานจรรยาบรรณวิชาชีพ การส่งเสริม สนับสนุน เพื่อพัฒนา มาตรฐานและจรรยาบรรณวิชาชีพครู การประสานงาน ความร่วมมือกับ สถานศึกษาในการระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชน เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา มีการยกย่องเชิดชูบุคคล และชุมชนที่สนับสนุนการจัดการศึกษา

4. การส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน ด้านทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา

การศึกษาในฐานะที่มีความสำคัญสูงสุดต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ ควรได้รับการจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอและเหมาะสม หากงบประมาณแผ่นดินไม่เพียงพอพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 58 (1) ได้บัญญัติให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจัดเก็บภาษี เพื่อการศึกษาได้ตามความเหมาะสม อย่างไรก็ตามการจัดเก็บภาษีจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศโดยรวมจึงจำเป็นต้องศึกษาวิเคราะห์ ความพอเพียงเหมาะสมและประสิทธิภาพในการใช้จ่ายเงินงบประมาณ เพื่อการศึกษาในสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เพื่อจัดระบบการจัดสรรและการใช้จ่ายเงิน ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น พร้อมกับการศึกษาวิเคราะห์ ความต้องการทรัพยากรในส่วนที่รับจะต้องจัดหาเพิ่มเติม เพื่อรับรองภาระหน้าที่ของรัฐในการให้การศึกษาแก่ประชาชน ตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 เพื่อหาแนวทางระดมทรัพยากรจากภาครัฐและระดมทุน จากชุมชน สังคม และมาตรการจูงใจอื่นๆ เพื่อระดมทรัพยากรมาใช้ในการศึกษา

สำหรับการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอ ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ในการส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน ด้านทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา มีดังนี้

1. การส่งเสริม สนับสนุน ด้านการกำหนดมาตรการทางภาษีและมาตรการอื่นๆ เพื่อการระดมทุน และการลดต้นทุน การจัดการศึกษา

2. การส่งเสริม สนับสนุน ให้สังคมเป็นผู้จัด หรือมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

3. การส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน ให้สังคม บริจาคเงินหรือทรัพย์สินเพื่อการศึกษา

4. การส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานให้ผู้เรียน และครอบครัวมีส่วนร่วมในการรับภาระค่าใช้จ่ายในการศึกษา

5. การส่งเสริม สนับสนุน ให้สถานศึกษาหารายได้จากทรัพย์สินของตนเอง

(สำนักงานปฏิรูปการศึกษา 2542 : 23-25)

มาตรการที่เป็นเบื้องต้นในการระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา

1. ภารกิจของรัฐในการระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา

1.1 สนับสนุนให้มีการจัดเก็บภาษีการรับมรดก โดยกำหนดมรดกขั้นต้น เพื่อการจัดเก็บภาษีการรับมรดก และให้กันรายได้จากภาษีการรับมรดกมาใช้ในการศึกษา

1.2 ส่งเสริมสนับสนุนศักยภาพของหน่วยงานทางการศึกษาในการขอรับเงินอุดหนุนเงินช่วยเหลือทางการศึกษาจากองค์กรของรัฐและเอกชนทั้งในและต่างประเทศ

1.3 ส่งเสริมและสนับสนุนให้สถาบันการเงินจัดสรรเงินกู้เพื่อการศึกษาให้กับสถานศึกษาเอกชนในอัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยเพื่อการพาณิชย์ เพื่อจูงใจให้ภาคเอกชนลงทุนเพื่อการศึกษามากขึ้น เนื่องจากการลงทุนเพื่อการศึกษาเป็นการลงทุนเพื่อการศึกษาเป็นการลงทุนในทรัพยากรมนุษย์ที่รัฐควรจะต้องให้การดูแลส่งเสริม

1.4 ในกรณีที่จำเป็น รัฐอาจจะกู้เงินมาเพื่อจัดการศึกษา

2. มาตรการลดต้นทุนการจัดการศึกษา

2.1 ส่งเสริม สนับสนุนให้สังคมเป็นผู้จัด หรือมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยให้มีมาตรการยกเว้นทางภาษีเพิ่มเติมจากที่มีการยกเว้นอยู่ในปัจจุบัน รวมทั้งเสนอให้กำหนดอัตราดอกเบี้ยค่าบริการ ค่าสาธารณูปโภคในอัตราที่ต่ำกว่า

2.2 ธุรกิจการพาณิชย์อื่น ๆ

3. มาตรการส่งเสริม สนับสนุนให้สังคมบริจาคเงินหรือทรัพย์สินเพื่อการศึกษา

3.1 สนับสนุนให้สถานศึกษาจัดตั้งกองทุนสะสมของสถานศึกษา (endowment fund) เพื่อความมั่นคงของสถานศึกษาและเพื่อเป็นทุนการศึกษาในระยะยาว โดยเสนอให้การบริจาคเงินหรือทรัพย์สินให้กองทุนสะสมของสถานศึกษา เป็นรายการค่าใช้จ่ายที่สามารถนำไปหักลดหย่อนภาษีได้

3.2 ดำเนินการเพื่อขอเพิ่มรายการลดหย่อนเงินบริจาคเพื่อการศึกษาแยกต่างหากจากรายการลดหย่อนภาษีสำหรับเงินบริจาคเพื่อการกุศลอื่น โดยคำนวณภาษีเงินได้

3.3 ดำเนินการเพื่อขอยกเว้นค่าธรรมเนียมการโอนอสังหาริมทรัพย์ ที่บริจาคให้สถานศึกษาของเอกชนที่เป็นนิติบุคคล ทั้งนี้ หากสถานศึกษาใดเลิกกิจการต้องจัดให้มีการชำระบัญชี และให้ทรัพย์สินที่ได้มาโดยการบริจาคตกเป็นของรัฐ กองทุนหรือมูลนิธิเพื่อการศึกษาอื่น

4. มาตรการให้ผู้เรียนหรือครอบครัวมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายในการศึกษา

4.1 ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รัฐจะให้อุดหนุนการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย สำหรับค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ให้ผู้เรียนหรือครอบครัวมีส่วนร่วมรับภาระ ดังนี้

4.1.1 ค่าใช้จ่ายส่วนบุคคลได้แก่ ค่าเสื้อผ้า เครื่องเขียน แบบเรียน ค่าอาหาร ค่าเดินทาง เป็นต้น ให้ผู้เรียนหรือครอบครัวเป็นผู้รับภาระ ยกเว้นผู้เรียนที่มีฐานะยากจน รัฐจะให้การอุดหนุนตามเกณฑ์ความยากจน (poverty line)

4.1.2 บริการทางการศึกษา หรือบริการอื่นที่สถานศึกษาบางแห่ง จัดเสริมเพิ่มเติมจากการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรปกติ เพื่อให้ผู้เรียนหรือผู้ปกครองเลือก รับบริการเพิ่มเติมได้ ให้ผู้เรียนหรือครอบครัวเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่ายในบริการเสริมนั้น ๆ

4.2 ในระดับการศึกษาชั้นอุดมศึกษา ในระยะยาวผู้เรียนควรร่วมรับภาระ ค่าใช้จ่ายในการศึกษาของตน โดยให้สถานศึกษาของรัฐปรับเพิ่มอัตราค่าเล่าเรียนอย่างค่อยเป็น ค่อยไป เพื่อให้ค่าเล่าเรียนสะท้อนต้นทุนการศึกษาอย่างแท้จริง (cost recovery)

ผู้เรียนทั้งในสถานศึกษาของรัฐและเอกชนที่ไม่สามารถรับภาระค่าใช้จ่ายในการ ศึกษาได้ ให้จัดทุนการศึกษาหรือเงินให้กู้ยืม เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการศึกษา

5. มาตรการส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษาหารายได้จากทรัพย์สินของตนเอง การดำเนินการเพื่อให้การหารายได้หรือผลประโยชน์ของสถานศึกษาจากทรัพย์สินของ สถานศึกษา เป็นไปอย่างสะดวก คล่องตัว และติดตาม กำกับดูแลได้ง่าย รวมทั้งให้สถานศึกษา เก็บรายได้จากการหาประโยชน์ดังกล่าวไว้ใช้จ่ายในกิจการของสถานศึกษาได้ในจำนวนที่เหมาะสม (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา 2543 : 24 - 25)

สรุป การปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอ ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ.2542 ในการส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานในด้านทรัพยากรและการลงทุนเพื่อ การศึกษา หมายถึง การส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานมาตรการต่างๆเพื่อการระดมทุนและการ ลดต้นทุน การจัดการศึกษา การส่งเสริม สนับสนุนให้สังคมเป็นผู้จัด หรือมีส่วนร่วมในการจัด การศึกษา การส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานให้สังคมบริจาคเงินหรือทรัพย์สินเพื่อการศึกษา การส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานให้ผู้เรียนและครอบครัว มีส่วนในการรับภาระค่าใช้จ่ายในการ ศึกษา การส่งเสริม สนับสนุน ให้สถานศึกษาหารายได้จากทรัพย์สินของตนเอง

5. การส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน ด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

ในเรื่องของเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา โดยปกติมักจะพูดถึงสื่อ เพื่อประกอบการจัดการ ศึกษา หรือการเรียนการสอนเป็นสำคัญ แต่ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 จะ กำหนดไว้ตั้งแต่เรื่องของการจัดการคลื่นความถี่ สื่อตัวนำ และโครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ ที่จำเป็น ต่อการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ วิทยุโทรคมนาคม และการสื่อสารในรูปแบบอื่น เพื่อประโยชน์ ในการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งการทะนุ บำรุงศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม (ศักรินทร์ สุวรรณโรจน์ 2543 : 14)

สำหรับการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอ ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ.2542 ในการส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา มีดังนี้

1. ส่งเสริม สนับสนุน การผลิตและการพัฒนาแบบเรียน ตำรา หนังสือทางวิชาการ สิ่งพิมพ์ วัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
2. การส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานในการพัฒนาด้านผู้ผลิต ผู้ใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการผลิต การใช้ การซ่อมบำรุง การเก็บรักษา อย่าง คุ่มค่าและมีประสิทธิภาพ
3. การส่งเสริม สนับสนุน สาธิต แนะนำ ให้คำปรึกษาแก่สถานศึกษา หน่วยงานทางการ ศึกษาเกี่ยวกับให้ผู้เรียนได้ใช้เทคโนโลยี เพื่อการเรียนรู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต
4. การส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานให้มีการศึกษาค้นคว้า วิจัยและพัฒนา (RD) เพื่อการผลิตและพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาที่มีการนิเทศ ติดตาม ประเมินผลการใช้เทคโนโลยี เพื่อการศึกษา อย่างคุ้มค่าและเหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2542 : 23)

วิสัยทัศน์เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา จากแนวทางที่ปรากฏในนโยบายหลักของ ประเทศ คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติและ แนวคิดจากคนในสังคมของโครงการการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์รวมทั้งประสบการณ์จาก ทิศทางการพัฒนาการศึกษาในประเทศชั้นนำของโลก ที่ให้เห็นความสำคัญของบทบาทของ เทคโนโลยีสารสนเทศที่จะเป็น “ฟันเฟือง” สำคัญในความพยายามของสังคมที่จะแก้ไขปัญหา ปรับปรุงประสิทธิภาพ และพัฒนาระบบการศึกษาในสังคมโลกาภิวัตน์อย่างไรก็ตามเนื่องจาก ธรรมชาติของเทคโนโลยีสารสนเทศและระบบการศึกษามีความละเอียดอ่อนที่คล้ายและแตกต่าง กันออกไป ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องวางกรอบที่รัดกุมในขบวนการพัฒนาการใช้เทคโนโลยี สารสนเทศเพื่อการศึกษาของประเทศ ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นแล้วหรือที่ อาจเกิดขึ้นได้ เพื่อให้ประชาคมในระบบได้ประโยชน์อย่างคุ้มค่าและอย่างมีประสิทธิภาพอันจะนำ มาซึ่งประสิทธิผลที่ต้องการ

วิสัยทัศน์ของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาเอื้อประโยชน์ทางการศึกษา คือ

ความมุ่งมั่นของสังคมที่จะนำพาประเทศชาติก้าวเข้าสู่ยุคสารสนเทศด้วยระบบการ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นอย่างรูปธรรม เพื่อให้การศึกษา ของชาติมีความเท่าเทียม ทั้งถึง มีคุณภาพ และมีความต่อเนื่องเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดย

ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างคุ้มค่า และมีประสิทธิภาพ ภายใต้เครือข่ายทางกายภาพ และเครือข่ายความร่วมมือของประชาคมศึกษาและท้องถิ่น ตามกรอบนโยบายการพัฒนา เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาที่ก้าวหน้า ภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดของระบบการศึกษา อย่างมีพลวัต (ไพรัช รัชพงษ์ และพิเชษฐ คุรุคเวโรจน์ 2541 : 64 - 65)

การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา ปัจจุบันประเทศต่างๆ รวมทั้ง ประเทศไทยได้มีการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ประโยชน์ในวงการศึกษาเพิ่มมากขึ้นอัน เนื่องมาจากการแพร่กระจายอย่างรวดเร็วของอุปกรณ์และระบบเทคโนโลยีสารสนเทศประเภท ต่างๆ อาทิเช่น ดาวเทียมสื่อสารใยแก้วนำแสง คอมพิวเตอร์ ซีดีรอม มัลติมีเดีย อินเทอร์เน็ต ทั้งนี้ ก่อให้เกิดระบบ เช่น Computer - Aided - Instruction (CAI) และ Computer - Aided - Learning (CAL) ทั้งในระดับท้องถิ่นและทางไกล

โดยภาพรวมแล้ว เราสามารถจำแนกคุณลักษณะการนำเทคโนโลยีสารสนเทศใช้เพื่อ การศึกษาในมิติที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1.เทคโนโลยีสารสนเทศลดความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษาซึ่งเป็นเงื่อนไข สำคัญในการตอบสนองนโยบายการศึกษาที่เป็น "การศึกษาเพื่อประชาชนทุกคน" (education for all) อันจะเป็นการสร้างความเท่าเทียมทางสังคม (social equity) โดยเฉพาะอย่างยิ่งความ เท่าเทียมทางด้านการศึกษา ตัวอย่างที่สำคัญคือ ผลของการติดตั้งจานดาวเทียมที่มีต่อโรงเรียน ห่างไกลในชนบทที่ด้อยโอกาสให้มี "โอกาส" เท่าเทียมกับโรงเรียนในท้องถิ่นที่เจริญกว่าอย่างน้อย ในรูปแบบที่เป็นไปได้ในเชิงกายภาพ รวมทั้งผลของการที่นักเรียนในชนบทมีโอกาสเข้าถึงแหล่ง ข้อมูลของโลก หรืออีกนัยหนึ่ง "ห้องสมุดโลก" ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต หรือการที่เทคโนโลยี สารสนเทศเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้คนพิการสามารถมีโอกาสรับการศึกษาในสิ่งแวดล้อมของคนปกติ และยังเปิดโอกาสให้คนพิการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้และการประกอบอาชีพ อีกด้วย เป็นต้น

2.เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาได้ในรูปแบบ ต่าง ๆ เช่นการที่นักเรียนที่เรียนรู้ได้ช้าสามารถใช้เวลาเพิ่มเติม กับบทเรียนด้วยสื่อซีดี - รอมเพื่อ ตามให้ทันเพื่อนนักเรียนในขณะที่นักเรียนที่รับข้อมูลได้ปกติสามารถเพิ่มศักยภาพในการ "เรียนรู้ ด้วยตนเอง" (independent learning) ได้มากขึ้นจากความหลากหลายของเนื้อหาในสื่อ อิเล็กทรอนิกส์ นอกจากนี้ผลจากเทคโนโลยีสารสนเทศยังก่อให้เกิดนวัตกรรมทางการศึกษาใหม่ ๆ

3. เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยในการบริหารการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากใช้อย่างถูกต้องเป็นระบบและมีความต่อเนื่องไม่ว่าจะเป็นการจัดระบบ Management Information System (MIS) , Executive Information System (EIS) , Decision Support System (DSS) เข้ามาช่วยจัดระบบฐานข้อมูลการศึกษา หรือการจัดให้มีเครือข่ายบริหาร on - line ที่ทำให้มีระบบการปรับปรุง (update) ข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ที่นอกจากจะช่วยลดงานกระดาษแล้ว ยังทำให้สามารถวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประโยชน์ในการวางแผนและจัดการทางการศึกษาอีกด้วย นอกจากนี้ยังสามารถใช้เทคโนโลยีประเภทอื่นๆ เช่นอินเทอร์เน็ตเพื่อประโยชน์ในงานด้านประชาสัมพันธ์ของสถาบันการศึกษาการสื่อสารระหว่างผู้บริหารและบุคลากรในส่วนต่าง ๆ ขององค์กรและนอกองค์กร นอกจากการใช้เพื่อการศึกษาแล้ว เทคโนโลยีสารสนเทศยังมีบทบาทสำคัญในกิจการฝึกอบรมอีกด้วยทั้งในและนอกระบบ

4. การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ทางด้านเทคโนโลยีนั้น ควรคำนึงถึงระดับการสร้างทักษะพื้นฐาน (literacy) และการสร้างครูที่เป็นพ่อไก่แม่ไก่ที่เป็นมืออาชีพทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT professionals) เพื่อให้เกิดความชัดเจนในกระบวนการและเป้าหมายการพัฒนาบุคลากรทั้งในแง่รูปแบบ และเนื้อหา อาทิเช่น การระบุข้อแตกต่างของกระบวนการพัฒนาครูคอมพิวเตอร์กับครูในสาขาอื่น ๆ ที่จะใช้เทคโนโลยีสารสนเทศประกอบ การเรียนการสอนในขณะที่ครูในประเภทหลัง มีความต้องการ เรียนรู้ในระดับหนึ่งเพียงพอต่อการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการสร้างบทเรียน CAI ในวิชาที่ตนเองรับผิดชอบอยู่นั้น ครูคอมพิวเตอร์จำเป็นต้องมีความรู้ในแนวคิดเพื่อสอนครูและนักเรียนโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเป็นหลักในวิทยาการคอมพิวเตอร์เพื่อให้เกิดการพัฒนาทางวิชาการในเด็กนักเรียน และเป็นตัวเร่ง (catalyst) ในการฝึกอบรมเพื่อให้เกิดตัวคูณในระดับทักษะพื้นฐาน ต่อไป

5. พื้นฐานทางด้านการศึกษาวิทยาการคอมพิวเตอร์ในระบบการศึกษาเป็นจุดสำคัญอีกด้านหนึ่งซึ่งจะปูพื้นฐานความรู้ที่ยั่งยืนให้กับเด็กนักเรียนที่จะต้องอยู่ในสังคมสารสนเทศ ดังนั้น การวางแผนแนวทางในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรคอมพิวเตอร์และระบบเทคโนโลยีสารสนเทศอื่นๆ จึงเป็นปัจจัยสำคัญในระบบการศึกษาชั้นประถม มัธยม รวมทั้งหลักสูตรเทคโนโลยีสารสนเทศในภาคอุดมศึกษาซึ่งตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานในอนาคต

6. เนื่องจากเทคโนโลยีสารสนเทศมีคุณสมบัติเฉพาะตัวหลายประการ ดังนั้นนโยบายการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการศึกษาจึงต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่สำคัญต่อการวางแผนที่ดี อาทิเช่น การจัดการกับปัญหาคอมพิวเตอร์ที่เปลี่ยนแปลงทุกปี การจัดลำดับความเร่งด่วนและความสำคัญ (priority) ของการฝึกอบรมและการลงทุนในอุปกรณ์ ความคุ้มทุน การพัฒนาซอฟต์แวร์เฉพาะด้าน เป็นต้น (ไพรัช ธิชัยพงษ์ และพิเชษฐ ดุรงเวชโรจน์ 2541 : 16 -21)

บทบาทของอินเทอร์เน็ตกับการศึกษา อาจกล่าวได้ว่า "อินเทอร์เน็ต" เป็นอุปกรณ์ครั้งสำคัญของสังคมโลกในช่วงรอยต่อระหว่างศตวรรษจากคุณสมบัติและปัจจัยต่างๆที่อินเทอร์เน็ตมีให้แก่ผู้ใช้นั้นเป็นโอกาสในการนำมาใช้ประโยชน์ทางการศึกษาในรูปแบบต่างๆ กล่าวโดยรวมแล้วสาระสำคัญของบทบาทอินเทอร์เน็ตต่อภาคการศึกษามีประเด็นดังต่อไปนี้

1. เปิดโอกาสให้ครูอาจารย์ และนักเรียน นักศึกษา สามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ที่หลากหลายหรืออีกนัยหนึ่งมี "ห้องสมุดโลก" (library of the world) เพียงปลายนิ้วสัมผัส ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1.1 ครูและนักเรียนสามารถค้นหาข้อมูลต่าง ๆ ทั่วโลก โดยไม่มีข้อจำกัดทางด้านสถานที่และเวลา (anywhere & anytime) โดยครูอาจารย์อาจจะเตรียมการสอนได้สมบูรณ์ขึ้น ในขณะที่นักเรียน นักศึกษาสามารถค้นคว้าหาข้อมูลได้สะดวกและหลากหลายมากขึ้น

1.2 คณาจารย์ และนักเรียนที่ด้อยโอกาสอันเนื่องมาจากความห่างไกล ทุกวันดาร ขาดแหล่งห้องสมุดที่ดี สามารถก้าวกระโดดในการหาข้อมูลข่าวสารและความรู้ได้อย่างเท่าเทียมมากยิ่งขึ้น

1.3 เด็กนักเรียนเองสามารถร่วมกันผลิตข้อมูลในแขนงต่าง ๆ อาทิเช่นข้อมูลพื้นที่พืชของสิ่งแวดล้อมโดยรอบโรงเรียน ข้อมูลศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเผยแพร่และแลกเปลี่ยนกับเด็กทั่วโลก ในขณะที่ครูสามารถนำเนื้อหาทางวิชาการที่มีประโยชน์ เช่น บทความทางวิชาการ เอกสารการสอน ฯลฯ ลงใน Web เพื่อแลกเปลี่ยนภายในวงการครู เป็นต้น

2. เปลี่ยนบทบาทของครูและนักเรียน ด้วยนัยของการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการเรียนรู้จะทำให้บทบาทของครูปรับเปลี่ยนไปจากการเน้นความเป็น "ผู้สอน" มาเป็น "ผู้แนะนำ" (facilitator) มากขึ้น ในขณะที่กระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนจะเป็นการเรียนรู้ "เชิงรุก" มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากฐานข้อมูลในอินเทอร์เน็ตเป็นปัจจัยบวกที่สำคัญประการหนึ่งที่เอื้ออำนวยให้เด็กนักเรียนสามารถเรียนและค้นคว้าด้วยตนเอง (independent learning) ได้สะดวกรวดเร็วและมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามมีความจำเป็นที่จะต้องตระหนักว่าบทบาทและรูปแบบที่จะปรับเปลี่ยนไปนี้จะต้องมีการเตรียมการที่ดีควบคู่ไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของครูที่จะต้องวางแผนการ "ชี้แนะ" ให้รัดกุมเพื่อให้การเรียนรู้ของเด็กมี ประสิทธิภาพดีขึ้น จากการเรียนตามครูสอน (passive learning) มาเป็นการเรียนรู้วิธีเรียน (learning how to learn) และการเรียนด้วยความอยากรู้ (active learning) อย่างมีทิศทาง

3. พัฒนาการสื่อสารระหว่างครูและนักเรียน ผลสืบเนื่องจากการที่อินเทอร์เน็ตสามารถให้บริการไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ซึ่งมีความสะดวก รวดเร็ว และง่ายในการใช้ทำให้เกิดการสื่อสาร (communications) เพิ่มมากขึ้นในระบบการศึกษาทั้งที่เป็นการสื่อสารระหว่างครูกับครู ครูกับนักเรียนและระหว่างนักเรียนกับนักเรียนกันเอง ทั้งนี้โดยมิได้ลดทอนการสื่อสารในรูปแบบเดิมปัจจุบัน คณาจารย์หลายท่านในหลายสถาบันในประเทศไทยใช้อินเทอร์เน็ตเป็นสื่อกลางในการให้การบ้าน รับการบ้าน และตรวจส่งคืนการบ้านในขณะเดียวกันการสื่อสารระหว่างนักเรียนสามารถช่วยส่งเสริมการทำงานกลุ่ม การปรึกษาหารือกับครูและเพื่อนนักเรียนในเชิงวิชาการตลอดจนการติดต่อกับเพื่อนชาวต่างประเทศที่มีโอกาสมากขึ้นเป็นลำดับ (ไพรัช รัชชพงษ์ และพิเชษฐ คุรุคเวโรจน์ 2541 : 21 - 25)

สรุปการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอ ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ในการส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา หมายถึง การส่งเสริม สนับสนุน การผลิต และการพัฒนาแบบเรียน ตำรา หนังสือทางวิชาการ สิ่งพิมพ์ วัสดุ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานในการพัฒนาด้านผู้ผลิต ผู้ใช้ เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ให้มีความรู้ ความสามารถ การส่งเสริม สนับสนุน สาธิต แนะนำ ให้คำปรึกษาแก่สถานศึกษา หน่วยงานทางการศึกษาเกี่ยวกับให้ผู้เรียนได้ใช้เทคโนโลยี การส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานให้มีการศึกษาค้นคว้า วิจัย และพัฒนา เพื่อผลิตและพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา มีการนิเทศ ติดตาม ประเมินผล การใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา อย่างคุ้มค่าและเหมาะสม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

สุจินต์ ตันเจริญ (2524 : 631) ได้ศึกษาคุณลักษณะ บทบาทและงานของศึกษานิเทศก์ตามทัศนะของครู สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและงานของศึกษานิเทศก์นั้น พบว่า ศึกษานิเทศก์ต้องปรับปรุงบทบาทและการปฏิบัติงานให้มากขึ้น โดยเฉพาะด้านให้เวลาในการช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆของคณะครู การช่วยเหลือประสานงานวิชาการกับครูใหญ่ การไปเยี่ยมโรงเรียนสม่ำเสมอ การให้บริการอุปกรณ์การสอนและการให้เวลาครูได้ปรึกษาส่วนตัว

ศุภลักษณ์ คูหาทอง (2525 : 182) ได้ทำการศึกษาการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาของศึกษานิเทศก์ ในเขตการศึกษา 9 ตามทัศนะหรือความเห็นของผู้บริหาร ครูผู้สอน และศึกษานิเทศก์ เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ ในด้านนิเทศการสอนในโรงเรียนด้านพัฒนาหลักสูตร ด้านบริหารงานทางวิชาการ พบว่า การปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อยู่ในระดับน้อยทุกด้าน และทัศนะแตกต่างกัน

สมศักดิ์ ทาศิริ (2527 : 99 - 100) ได้ศึกษาบทบาทของศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ ตามทัศนะของครูและผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี พบว่า ทัศนะของครู และผู้บริหารโรงเรียนต่อบทบาทที่เป็นจริงของศึกษานิเทศก์ อยู่ในระดับปานกลาง ผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสบการณ์ต่างกัน มีทัศนะต่อบทบาทที่เป็นจริงของศึกษานิเทศก์แต่ละงานแตกต่างกันในด้านความร่วมมือกับโรงเรียนและกลุ่มโรงเรียน ในการวางแผนและการดำเนินการนิเทศ งานส่งเสริมเกี่ยวกับการเรียนการสอนและการใช้วัสดุกรรมทางการศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และยังพบว่าครูและผู้บริหารโรงเรียน มีทัศนะต่อบทบาทที่เป็นจริงของศึกษานิเทศก์แต่ละงานแตกต่างกัน

สุทิน ช่อมพรหม (2527 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาพฤติกรรมการนิเทศการศึกษาของศึกษานิเทศก์อำเภอ ตามความคิดเห็นของผู้บริหารการศึกษาและครูประจำการ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยนาท ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารการศึกษาและครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการนิเทศการศึกษาของศึกษานิเทศก์ โดยส่วนรวมทุก ๆ ด้าน แตกต่างกัน

จิต ปาละรัตน์ (2529 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ ในเขตการศึกษา 3 ตามทัศนะของผู้บริหารการศึกษาระดับอำเภอ ศึกษานิเทศและกรรมการกลุ่มโรงเรียน พบว่า ระดับการปฏิบัติงานที่เป็นจริง โดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง และการปฏิบัติงานที่คาดหวัง โดยส่วนรวมอยู่ในระดับมาก

ทิพย์ภรณ์ เวทย์ไธสง (2530 : 72 - 84) ได้ศึกษาความเข้าใจของศึกษานิเทศก์เกี่ยวกับงานตามหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ เขตการศึกษา 11 พบว่า โดยส่วนรวมมีความเข้าใจอยู่ในระดับมากเกี่ยวกับงานการเรียนการสอน และมีความเข้าใจอยู่ในระดับปานกลางเกี่ยวกับงานพัฒนาการศึกษา งานส่งเสริมคุณลักษณะนักเรียน งานนิเทศและตรวจเยี่ยม งานสนับสนุนวิชาการ งานข้อมูลทางการศึกษา งานจัดทำแผนงบประมาณ และขอจัดตั้งงบประมาณ งานศูนย์วัสดุอุปกรณ์ และงานเลขานุการคณะกรรมการการประถมศึกษาอำเภอ / กิ่งอำเภอและเมื่อจำแนกตามการเข้าดำรงตำแหน่ง พบว่าศึกษานิเทศก์ที่เข้าดำรงตำแหน่งไม่ว่า พ.ศ.ใด มีความเข้าใจอยู่ในระดับมาก

นิทัศน์ สุนทรจตุรวิทย์ (2532 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสงขลา ตามทัศนะของศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน และครูอาจารย์ พบว่า ระดับการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ที่เป็นจริงโดยส่วนรวมและในแต่ละงานอยู่ในระดับปานกลาง และระดับการปฏิบัติงานที่คาดหวังอยู่ในระดับมาก เมื่อเปรียบเทียบทัศนะของศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียนและครูอาจารย์ ที่มีต่อการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอ ปรากฏว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยศึกษานิเทศก์อำเภอและครูอาจารย์เห็นว่า ศึกษานิเทศก์อำเภอได้ปฏิบัติงานจริงอยู่ในระดับสูงกว่าทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน

อุทัย กาญจนภักดิ์ (2536 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช ตามทัศนะของศึกษานิเทศก์อำเภอ ผู้บริหารโรงเรียน และครูวิชาการโรงเรียน พบว่า ระดับการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอ โดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านปรากฏว่าด้านงานนิเทศ ติดตามและประเมินผล งานประสานงานทางด้านวิชาการ และงานวิชาการอื่น ๆ ที่บังคับบัญชา มอบหมาย ตามทัศนะของศึกษานิเทศก์อำเภออยู่ในระดับมาก และยังพบว่า การปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอ ตามทัศนะของศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน และครูวิชาการ โรงเรียน โดยส่วนรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

นิพนธ์ ไทยกลาง (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาระดับความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนที่มีต่อบทบาทของศึกษานิเทศก์อำเภอ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็น ต่อบทบาทของศึกษานิเทศก์อำเภอโดยภาพรวมและรายองค์ประกอบ อยู่ในระดับปานกลาง และผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งต่างกัน และปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของศึกษานิเทศก์อำเภอไม่แตกต่างกัน

งานวิจัยในต่างประเทศ

สเปียร์ (พันธราวุธ ศรีแก้ว 2532: 75 ; อ้างอิงมาจาก Spears 1953 : 175) ได้สำรวจความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์ จำนวน 35 คน เกี่ยวกับเรื่องการแบ่งเวลาในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ ได้รับคำตอบดังนี้ การทำงานร่วมกับครู ร้อยละ 45 การรวบรวมวัสดุอุปกรณ์การสอน ร้อยละ 10 การสาธิตการสอน ร้อยละ 5 การจัดประชุมหรือร่วมประชุม ร้อยละ 11 การวิจัยและวางแผนงาน ร้อยละ 14 และการทำงานเกี่ยวกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ร้อยละ 9

คาร์ลตัน (นัทสัน สุนทรจตุรวิทย์ 2532 : 4 ; อ้างอิงมาจาก Carlton 1971 : 4406 - A) ได้ศึกษาบทบาทของศึกษานิเทศก์ที่เป็นอยู่จริง ๆ และตามอุดมคติตามทัศนะของครู ประถมศึกษาจำนวน 1,044 คน และครูใหญ่ จำนวน 52 ของโรงเรียนในประถมศึกษาใน รัฐฟลอริดา ผลการศึกษาพบว่า บทบาทของศึกษานิเทศก์ ที่เป็นจริงนั้นได้แก่ การช่วยเหลือ พัฒนาโครงการสอน ช่วยงานด้านการบริหาร มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของโรงเรียน ให้ ความร่วมมือใน การประชุมอบรมครู และช่วยเหลือในการคัดเลือกแบบเรียน ส่วนบทบาท ของศึกษานิเทศก์ใน อุดมคตินั้น เกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่อไปนี้ คือ การวางแผนและเตรียมการ เยี่ยมเยียนโรงเรียน เพื่อสังเกตการสอนของครู ช่วยเหลือครูในการจัดหาคัดเลือกการใช้อุปกรณ์ การสอนร่วมมือกับครูในการจัดทำโครงการ

สมิท (สนั่น มีสัจธรรม 2536 : 38 ; อ้างอิงมาจาก Smith 1975 : 2512 - A) ได้ศึกษาถึงความเข้าใจของครูเกี่ยวกับบทบาทของและหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ ในรัฐเวอร์จิเนีย ผลการวิจัยพบว่า ครูส่วนใหญ่มีความเข้าใจว่าศึกษานิเทศก์ปฏิบัติงานด้านการบริหาร และการ ประสานงานมากกว่าการให้บริการหรือให้ความช่วยเหลือแก่ครู ความเข้าใจในบทบาทของ ศึกษานิเทศก์ในด้านการปฏิบัติหน้าที่ตามความเป็นจริง กับในด้านอุดมคดียังมีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญ จึงได้มีการเสนอแนะให้ปรับปรุงแก้ไขบทบาทของศึกษานิเทศก์ให้สอดคล้องกับ ความเข้าใจทั้งสองด้าน นอกจากนี้ยังพบว่า ความเข้าใจของครูมีส่วนสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับตัวแปร ด้านสังคมบางประการ เช่น เพศ อายุ การศึกษา ประสบการณ์ สำหรับความเข้าใจของครูกับ ศึกษานิเทศก์ที่แตกต่างกันในเรื่องบทบาท และหน้าที่ตามความจริงกับตามอุดมคตินั้น เป็น เครื่องชี้แนะว่า ควรจะมีการปรับปรุงแก้ไขในด้านการติดต่อสื่อสาร และการประสานงาน เพื่อให้ เกิดความเข้าใจถูกต้องทั้งสองฝ่าย